

A
2703

Birznieka-Upiša

GIMENĒS ' LABĀ

✠ IZDEVĒJS: A. JESSĒNS, RIGĀ ✠

A
2703 /

deli

1
810

Grāmatas skolai un mājai № 63.

Birznieka-Upīša

Ģimenes labā

Ilustrējis A. Kronenbergs un I. Zeberinš.

Izdevis A. Jessens
Rīgā, Kurmanova ielā, 18.

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

~~2000~~ 8495

0309111366

E. Pipiņa un J. Upmaņa spiestuve Rīgā, Marijas ielā 10.

Ģimenes labā.

Ilustrējis A. Kronenbergs.

Pēc atvесеlošanās mežsargs Kārklis bij izsaukts pie paša lielkunga uz muižu. Ar jauno kāju viņš te ieradās pirmo reizi, tādēļ kāpšana pa platajām lievenēm iznāca neparasta. Agrāk te staigājot, mežsargs pat nebij ievērojis kāpšļus, bij tikai skatījies uz augšu vai lielskungs jau sēž atzveltnes krēslā pie galda, aiz kuŗa uz sienas eļļas krāsām bij uzgleznots pats lielskungs zaļā platmalē lapsu šaujot, bet apaļais galds lidzinājās sirmam resnam bērzu stumbēnim. Tagad, kāpjot vairs nevarēja skatīties augšā uz lielkungu, bet bij smalki jāievēro katrs atsevišķais kāpšlis, kur papriekš uzlikt veselo kāju, tad ar nūjas palīdzību vajadzēja piecelt jauno koka kāju klāt, un tā cauri visus desmit pakāpienus, kamēr uztika augšā. Tad tāļak pa balkonu: klapt — bum! klapt — bum! klapt — bum! līdz noklīboja pie lielkunga galda.

Jau no pašām trepēm lielskungs nopietni skatījās pretīm savam agrākajam zaļoksnīgajam mežsargam, kuŗš tagad nevarīgi klabinājās ar nūju un koka stumbeni kājas vietā.

„Labdien, Kārkl!“ lielskungs jau pa gabalu sauca pretīm pienācējam: „Kā nu jūties ar jauno kāju?“

„Paldies, cienīgs lielskungs, par vaicāšanu,“ Kārklis apstājās pie galda: „vēl gan neesmu labi pieradis, bet paiet var. Čausāki jau nu gan man ies ar to meža apstaigāšanu.“

Lielskungs nolaida acis no mežsarga un sniedzās uz galda pēc cigareem stikla kastītē.

„Atsaucu tevi, lai parunātu par tavu nākotni. Ģimene tev liela, un bērni visi vēl mazi, no tevis vien visu gaida.“

„Paldies, cienīgs lielskungs, kaut kā jau nu iztiksīm. Pēc tās nelaimes jau nu mums visiem vairāk jāpiespiežas. Runājām jau ar sievu: viņa ar Jancēnu turpmāk ņems pilnīgi savās

rokās mājās visu saimniecību, bet es tikai pa mežu vien. Tā katru dienu varēšu apstaigāt savu apgaitu tāpat, kā agrāk. Jancēnam jau četrpadsmitais gads, viņu skolā vairs nesūtīsim, tā viņš pilnīgi varēs aizvietot mani pie māju darbiem.“

Lielskungs bij nogriezis cigaram galu un, patlaban aizpīpojis, teica:

„Mēs runājām ar mežkungu un nācām kopīgi pie gala sprieduma, ka tu vairs turpmāk nevarēsi palikt par mežsargu, ka meža sekmīga apstaigāšana tev vairs nav pa spēkam, tādēļ tavš nākotnes plans mums tagad jātaisa bez mežsarga mājas apsaimniekošanas.“

Kārklam pārlija karsta šalte pār visu miesu. Cietāki viņš atspiedās uz nūju un brīdi neattapās, ko teikt. Ari lielskungs jutās ne visai ērti un bez vajadzības pārstatīja galdā cigaru kastī no vienas vietas otrā.

„Es jūs, cienīgs lielskungs, ne visai labi saprotu: pēc tam, kad es jau jums esmu nokalpojis vairāk kā sešpadsmit gadu par mežsargu un jūsu darbā zaudējis kāju, jūs tagad mani atlaižat no mežsarga dienesta?“

„Manā darbā, tu saki,“ lielskungs dzīvi ieteicās: „bez tevis man vēl ir deviņi mežsargi un mežkungs ar palīgu, un visiem viņiem ir jāskaita un jāzīmogo balķi varbūt vēl vairāk nekā tev, un tomēr tie neviens nav savas kājas aplauzuši, izņemot vienīgi tevi. Tā tad aizrādījums uz manu darbu te ir nevietā,“ lielskungs cieti noteica.

„Nelaimes gadījums, cienīgs lielskungs, bet vai tādēļ nu esmu jau pavisam nederīgs darbam? Kalpošu uz priekšu jums tikpat uzticīgi, kā līdz šim.“

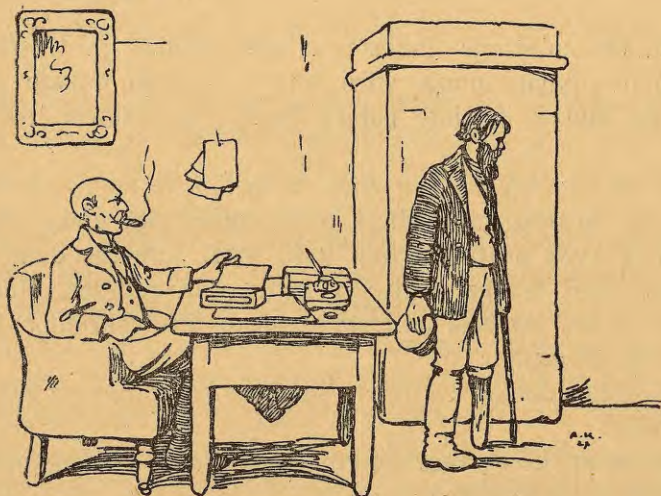
Kārklā balss tagad skanēja daudz nedrošāki, lūdzošāki.

„Valdība tevi tādu arī neņemtu kara dienestā, un ja jau būtu paņemts, tad tagad atlaistu, tāpat arī es tevi tādu vairs nevaru lietot par mežsargu,“ lielkunga balss arī skanēja saudzīgāki: „Mežsarga amatam man vajadzīgi pavisam veseli cilvēki, un tad arī tie tikko, tikko tiek galā ar meža zagļiem.“

„Bet, cienīgs lielskungs, apdomājiet, ka man ir sieva, bērni, kuŗi nekādā ziņā nav vainīgi pie manas nelaiimes...“

„Es jau par viņiem domāju,“ pārtrauca lielskungs: „Tādēļ nospriedu tev dot citu, mierīgāku vietu, kur būs daudz mazāk darba, bet godīgi strādājot, apgādāsi un uzturēsi savu ģimeni.“

Lielskungs pastiepa mazo pirkstiņu un aizskāra cigara galā balto pelnu kārtu, kuŗa iekrita perlmutra pelnu traukā uz galda, tad turpināja:

„Vecā Apses mājiņa vēl arvienu ir brīva pēc viņa nāves. Un abdeķera vieta ir diezgan ienesīga, jo arī visas četras mazmuižas ieiet tā darbības rajonā. Bez tam arī visi simttrīsdesmit saimnieki vajadzības gadījumā griežas pie viņa.“

Klibais mežsargs stipri piesarka.

„Vai jūs, lielskungs, patiesi domājat, ka es pieņemšu šo vietu?“ klibais mežsargs uzbudināti ieprasījās: „Jūs gan viņu nosaucat tādā pieklājīgā vācu vārdā, bet darbs tomēr paliek tas pats vecais: dirāt sprāgušos lopus un tīrīt kungu ateju vietas. Bet tas amats nav priekš manis. Ja jums cita labāka

priekš manis nav, tad ar Dievu, lielskungs! Vai tad Dievs mums nabagiem, nelaimes piemeklētiem, nelīdzēs?”

Ar nūju un koka kāju klibodams pa grīdu, Kārklis pagriezās un kliboja prom uz trepju pusi.

„Par velti tu uzbudīnies,“ kungs noteica viņam nopakaļus: „Neviens godīgs darbs nav nicināms. Papriekš labi pārdomā un tad pasaki savu gala vārdu. Es vēl pagaidīšu.“

* * *

Kārklis atgriezās mājās pavisam nelabā gara stāvoklī. Netāļu no mājām meža stūrī viņš ieraudzīja nākam pretim savu no muižas piedoto palīgu Podiņu ar šauteni pār pleciem.

„Varbūt, viņš jau sen zina, ka paliks te manā vietā, bet mani pēc sešpadsmit gadiem paaugstinās citā goda amatā!“ viņam iešāvās prātā un tajā pašā brīdī sametās dusmas uz Podiņu. Viņš nemaz negribēja tagad tam rādīties, tādēļ pakliboja no taciņas nost un iestājās biezos lazdu krūmos, kamēr Podiņš paies garām.

Dažādas domas Kārklam šaudījās pa galvu, kamēr viņš te stāvēja:

„Kaut arī ar Podiņu notiktu kāda nelaime, tad tas neiestātos manā vietā Kārklis!“

Bet tūlīņ atkal viņš tās gaidīja nost:

„Nēbūs Podiņš, būs citi, kuri lielkungu lūgtin lūgsies, lai liek Kārklis klibā Brendera vietā. Apsēs neviens negrib iet pie maitu dirāšanas, bet ap Kārkliem vai kautin kausies...“

Pa cieto iemīto taciņu bij dzirdami zābaku soļi paejam garām. Kārklis vēl pastāvēja kādu brītiņu, tad gāja atpakaļ uz taciņu un devās mājās. Sieva viņu jau bij gaidījusi pārnākam un izsteidzās līdz dārza stūrim pretim.

„Nu, kādēļ lielskungs sauca, ko teica?“ viņa nepacietīgi prasīja un pūlējās jau no vira ģimja nolasīt atbildi.

„Lauj taču ieiet istabā un atsēsties!“ Kārklis sapīcis atteica.

Saimniece redzēja, ka nekas labs nav sagaidāms un klusu gāja vīram līdzī tukšajā istabā. Ne vārda neteicis, Kārklis atsēdās pie galda, bet pati aizsteidzās uzsildīt atdzisušās pusdienas.

Uzlikusi zupas bļodu galdā, saimniece neko vairs neprasija, bet grozījās turpat galda tuvumā, gaididama atbildi uz pirmītējo jautājumu.

Kārklis apskatījās visapkārt, vai kur vēl nav kādas liekas ausis, tad ieteicās:

„Par mežsargu mani vairs neatstāj, jo ar koka kāju es neesot spējīgs izpildīt mežsarga vietu!“

„Vai, Dieviņ, vai!“ saimniece sāka lauzīt rokas un vaimanāt: „ko nu iesāksim, kā dzīvosim? Es gan arī neticēju tādai nelaimei, tomēr jau izdomājos visādi. Varbūt varētu iemācīties kādu amatu? Pēc inventara pārdošanas šujmašīnu mēs varētu iegādāties, bet kā mēs dzīvosim un iztiksim pa gaŗo mācības laiku? ... Vai tu lielkungam teici, ka Jancēnām ir jau četrpadsmit gadu, ka viņš tev varētu visur palīdzēt. Varbūt pēc dažiem gadiem viņu pat varētu ielikt par mežsargu?“

„Mežsargs Kārklis jau ir — Podiņš!“ vīrs atsaucās un nervozā balsī stāstīja tāļāk: „Man lielskungs liek priekšā pāri uz Apsēm par muižas aptirītāju. Bet es lielkungam pateicos par viņa gādību un aizgāju.“

Saimniece iesāka diktā balsī raudāt un vaimanādama atkārtot:

„Vai, Dieviņ, vai, Dieviņ! Kā nu dzīvosim un pārtiksim ar visiem bērniem?“

Pārbrauca Jancēns no sudmalām, un māte izsteidzās palīdzēt izbērt un novietot malumus. Maisi tišām nebij bērti pilni, bet tikai pāri pusei, lai Jancēnan nenāktos grūti ar viņiem stāpīties pa dzirnavu trepēm. Arī Jancēnam māte pastāstīja par

bēdām, ka jāaiziet no šejienes, un ka lielskungs liek priekšā pāriet uz Apsēm.

Un Jancēns vēl nebij paspējis paēst un stāties pie cita darba, kad māte jau bij apmetusi lakatu un aizsteigusies apskatīt Apšu mazmājiņu. Tur vēl dzīvoja vecā Apses atraitne. Ari viņa sāka raudāt, kad dzirdēja, ka lielskungs te gribot ielikt citus saimniekus.

„Mēs ar savu večiņu te dzīvojām laimīgas dienas, un katrs kaktiņš man te tagad miļš!“ atraitne raudādama teica: „Varbūt atļausiet man te kādā kaktiņā ari sagaidīt mūža vakaru?“

„Nez, kā iznāks,“ viešņa atbildēja: „Mēs paši esam seši cilvēki, bet jums te tā istabiņa ir ļoti maza.“

* *

Lai gan Kārklis no iesākuma bij briesmīgi pretīm pāriešanai uz Apsēm, tomēr ar laiku viņš sarada ar domām par Apsēm un viņu darbiem un atļāva sievai iet pie lielkunga ar piekrītošu ziņu.

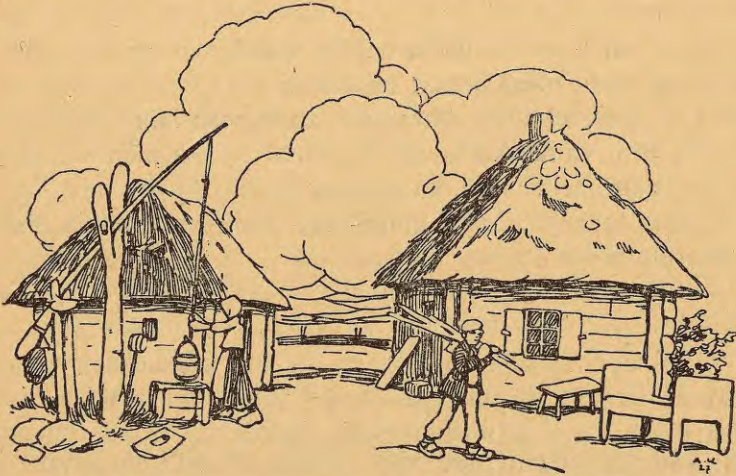
Lielskungs taisni pasacīja, ka viņš jau to zinājis un paredzējis, un apsolīja tūliņ pārcelt veco Apsieni uz nabagu māju, bet Podiņam pieteikt, lai tas uzņemas visas saistības pret Kārķļu dienestniekiem, atmaksā par ziemas sēju un vienojas par lieko inventaru.

„Pāris zirgu, trīs, četras govīs un dažas aitas un cūkas jums vajaga ari Apsēs. Vecajam Apsei gan tikdaudz nebij, bet viņš palaida labu daļu zemes neizmantotu. Jūs jau apsaimniekosiet pareizāki, jo jums esot dūšīgs dēls,“ lielskungs teica, atlaisdams Kārklieni.

Pirmās dienas Apsēs pagāja visiem ļoti ātri, jo katram bij daudz darba. Māte nēmās tīrīt un berzt visas malas, un Betiņa, arī ar uzspraustiem brunčiem un pāri elkoņiem uzbraucītām piedroknēm, uzcītīgi mātei palīdzēja. Mazo Krišiņu uzraudzīja un pievāca Sapiņa. Jancēns bij tūliņ licies uz žogu un vārstuļu

izlabošanu, jo te visiem lauciņiem, lāmiņām un ganībām bij visapkārt žogi, viss vienos aplokos, lai nevajadzētu ganu.

Klibais tēvs pats vēl arvienu ar zināmiem aizspriedumiem staigāja apkārt virlokiem un mucām. Virtuvē pie sienas bij piesista likstīte, un aiz tās aizsprausti trīs dažāda lieluma dunči, bet turpat blakus tecele ar vēl diezgan labi uzturētu trinamo akmeni. Tas viss laikām bij muižas iegādātais inventars, jo citādi bijušie saimnieki tos te tā nebūtu atstājuši.

Apskatīties visu pamatīgi, arī tēvs kērās pie darba: uzdzina mucām un virlokiem cietāki stīpas, aizķīlēja izkaltušos riteņus, iztrina dunčus. Visam jābūt gatavam, jo nevar taču zināt, kad un kurā brīdī iesāksies darbs...

Lopiem te patika ļoti labi, jo staļļi bij priekš viņu mazā skaita ērti, bet aplokos zāles papildnam. Lai gan sienu, salmus un pelevas ziemas barībai no Kārķliem bij saveduši līdz pie-tiekošā vairumā, tomēr Jancēns arī vēl sapļautīja vietām aļālu, vietām vecu pavasara zāli. Vienīgi tikai Dukšelim te nepatika visai labi, jo nebij te viņa īstā drauga: Poģis bij atstāts Kārķļos Podiņam, jo tam kā jaunam iesācējam, nebij pašam ne

suņa, ne gaiļa. Kaķe gan jau no pirmās dienas jutās te kā mā-jās un nesa peles sētā parotālāties pirms apēšanas; bez tam viņa kārtīgi katru dienu gāja uz tuvējo mežu aplūkot putnus.

Pirmais darbs Brenderim iznāca netālajā lopu muižā: zirgs bij pārlauzis kāju apakš ceļa. Muižkungs atsūtīja ziņu, lai klibais Apse tūlīn ejot dirāt. Ietinis vidējo dunci lupatā, viņš iejūdza zirgu un nekavējoši aizbrauca.

Zirgs vēl bij dzīvs, reizēm pacēla galvu un skatījās apkārt. Celties viņš vairs nemēģināja, jo bij jau pārliecinājies, ka nevar uzcelties.

Nāca patlaban no meža mājās muižkungs ar bisi plecos, ieraudzīja Apsi, piegāja klāt un teica:

„Labi gan, ka tūlīn atbraucāt: zirgs visu laiku moka.“

„Tā jūsu vaina, ka ļaujāt mocīties! Ja jau man sūtījāt pakal, tad bijāt pārliecināti, ka glābiņa tā kā tā vairs nav.“

„Jums taisnība, Aps,“ muižkungs piekrita, noņēma bisi no pleciem un nošāva zirgu.

*

*

*

„Pats nebūtu nekad ticējis, ka tik ātri pieradīšu pie savas lomas un palikšu uz reizi par Apsi,“ tēvs vakarā teica mātei: „Visgrūtākais gan ir pirmais solis, kamēr iekustinās un apņemas; kad tas izdarīts, tad viss tālākais rit pats no sevis.“

No ļaudīm gan tēvs vēl arvienu kaunējās un rāvās un ple agrākiem paziņām negāja. Ja kāds nāca pretim un pirmais nesveicināja vai cieti paskatījās virsū, tad viņam šāvās prātā, ka tas to dara tīšām un pie sevis domā:

„Ak, tad tāds ir tas klibais Apse!“

Lielskungs atsūtīja atkal ziņu, lai viņš ierodoties muižā.

Nonācis pie lievenēm viņš apstājās un nezināja, ko darīt, vai gaidīt turpat apakšā, ko lielskungs teiks, kā to darīja muļžas gājēji, vai kāpt pa trepēm augšā, kā tas bij pierasts starp mežsargiem? Lielskungs panāca uz balkona malu, smējās un sauca:

„Kur tu nu paliki, Aps? Vai vairs nevari uzkāpt pa trepēm?“

„Nezinu, cienīgs lielskungs, kam pielīdzināms mans tagadējais amats,“ Apse atteica un klibināja augšā pa trepēm.

„Es jau tev teicu, ka priekš manis visi godīgi darbi ir vienādi,“ lielskungs paskaidroja: „ar gājējiem sarunājos no augšas tādēļ, lai viņus tik ilgi neuzkavētu, jo ar viņiem man iznāk darišanas visai bieži.“

Tad lielskungs sāka izprašņāt, kā viņš apmierināts ar savu jauno māju un saimniecību.

„No tevis paša atkarājas apmēslost tavus laukus un pļavas tā, kā tie dos tev tikpat labības un siena, cik lielajiem saimniekiem no lielajiem laukiem un pļavām, jo es mēslus... Tagad nu jau būs jāsāk visu aptīrīt, tādēļ apskati tās mūsu ietaises jau dienas gaismā, bet vest vari, kad gribi, visnetraucētāki zināms naktī.“

Ari Brenderim bij vispatīkamāki strādāt pa naktīm, jo te viņu visi pazina, bet kauns viņam tomēr vēl bij no sava darba. Mēslus uz mājām viņš tagad arī vēl kautrējās vest, bet iesāks ziemā, ragavu ceļā.

Un tagad viņš pa dienām gulēja, bet vakaros tumsā jūdza pa kārtai gan vienu, gan otru zirgu ratos ar vāti, ņēma līdzī virloku un brauca prom. Mazā gaismiņā viņš atkal pārradās, nokopa zirdziņu, nomazgājās, pārgērbās un likās gulēt. Reizēm atbrauca Apsei pakal arī dažs no saimniekiem un aizveda to uz veselu dienu prom no mājām, bet, vakarā pārvests, viņš deva saimniecei glabāt pārvesto naudu.

No tālajām mazmuižām viņš pārradās no rītiem jāšus mājās, bet pajūgu atstāja turpat līdz darba beigām. Vakaros devās atkal jāšus prom darbā.

Grūti viņam gāja uztikt zirgam mugurā: uzmeklējis papriekš drošu stabiņu, viņš pierikoja dēli vai citu cietu priekšmetu, tā kā droši un ērti varēja uzkāpt stabiņā ar koka kāju, tad pieveda zirgu un nostādīja viņu tā, kā ar koka kāju varēja

Jancēnu, sniedza viņam īpašu dežuras grāmatu, kurā ikdienas ierakstīja, kas katrai nodaļai uzdots, kuŗi skolēni trūkuši, kuŗi nav iemācījušies savus uzdevumus un trokšņojuši. Šo dienas grāmatu veda uzraugs, bet sestdienās skolotājs izvilka no viņas visas ziņas savām vajadzībām un klases žurnalam.

„Šogad tu būsi atkal uzraugs un vedīsi dienas grāmatu!“ skolotājs teica.

Bet Jancēns piesarka un neņēma grāmatu.

„Ieceļat kādu citu par uzraugu!“ viņš lūdzās: „Es visu labprāt rakstīšu un grāmatu vedīšu, bet lai par uzraugu skatās cits!“

„Kādēļ tā?“ skolotājs prasīja.

Jancēns brīdī klusēja, tad ieteicās tikai:

„Tā būs labāki.“

Un atkal aplkusa.

„Nu, nemulķojies, ņem grāmatu un ej!“ skolotājs skarbāki ieteicās un iespieda Jancēnam grāmatu rokās. Bet Jancēns atlika grāmatu uz galda un smagi noteica:

„Es nevaru!“

Asaras viņam sāka līt pa vaigiem. Skolotājs pētoši noskatījās viņā, paraustīja plecus un teica:

„Nesaprotu, kas ar tevi ir? Pērnajā gadā tu taču to varēji izpildīt labi un dariji labprāt?“

„Bet tagad es vairs neesmu Mežsargu Jancēns, kā jūs visi mani vēl tagad saucat, bet Apšu Jānis!“

Viņš sāka raudāt vēl stiprāki.

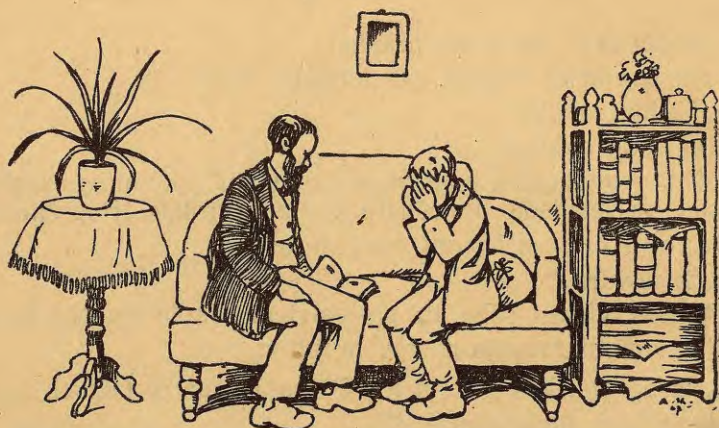
Skolotājs viņu tomēr nesaprāta, paņēma pie rokas, ievada dibena istabā un nosēdināja uz divana.

„Apmierinies, tad parunāsimies, es tomēr neko nesaprotu.“

Pagāja labs laiks, kamēr Jancēns paspēja skolotājam visu pamatīgi izstāstīt, kas nospieda viņa sirdi: sākot no tēva nelaimes ar kājas salaušanu. mērijot un zīmējot balķus, līdz atlaišanai no mežsarga vietas, pāriešanu uz Apsēm un tēva tagadējo nodarbošanos.

Skolotājs atviegloti uzelpoja.

„Es sabijos un domāju, diez' kāda nelaime tev notikusi, un beigu beigās iznāca, ka tavš tēvs nelaimīga gadījuma dēļ bij spiests pārmainīt vienu godīgu un derīgu darbu pret tādu pašu otru... Es pat nedomāju, ka tu vēl esi tāds mulķītis. Citādi jau tu esi ļoti prātīgs zēns!... Paldies, ka tu man uzticēji visu, kas sāpināja tavu sirdi,“ skolotājs noglaudīja zēna galvu: „Bet tagad ņem dežuras grāmatu, ej klasē un par tādām niekiem vaīrs nedomā!“

Ar atvieglotu sirdi Jancēns paņēma grāmatu un izgāja. Vēl viņam tikai bij smaga un nepatīkama sajūta, ka skolēni to pa vecam paradumam sauca par Mežsargu Jancēnu. Ari tiem būtu viss jāizstāsta, bet vai viņi to tā sapratīs, kā skolotājs?

* * *

Otrā dienā skolotājs, it kā nolasīdams Jancēna klusās domas, runādams vispāri par kārtību skolā un salīdzinādams to ar līdzšinējo dzīvi mājās, aizķēra arī skolēnu uzvārdus.

„Mājās jums parasts saukties tikai vārdos vai arī, ja esat sanākuši no vairākām mājām kopā ar vienādiem vārdiem, tad

atšķirības dēļ liekat vārda priekšā arī māju vārdu vai tēva nodarbošanos. Tā esmu no jums dzirdējis saucām Robežnieku Katiņu, Kalēju Fričeli, Mežsargu Jancēnu. Bet tas ir nepareizi, jo var radīt jūkas: cilvēks var pāriet no vienām mājām uz otrām, uzsākt kādu citu nodarbošanos, un tad tādi nosaukumi vairs neder. Tādēļ te skolā, kur esam salasījušies kopā tik lielā skaitā, pieturēsimies tikai pie uzvārdiem, vai vislabāki — pie uzvārdiem un vārdiem. Jo tikai ļoti reti gadījumi var nākt priekšā, kad gadās cilvēki ar vienādiem vārdiem un uzvārdiem. Tā tad stingri pieturēsimies pie uzvārdiem!”

Pirmziemnieki drīz vien pierada pie parastās skolas kārtības, un visa iekšējā skolas dzīve ritēja vecajā gaitā, kuru reizēm pārtrauca tikai atsevišķi nebēdīgi. Brenderu Jānim tādi trokšņotāji bij katru reizi jāatzīmē dienas grāmatā, jo vakaros skolotājs, no sava miera iztraucēts, pat neko neprasīja, bet ienācis vienkārši pasniedzās pēc dienas grāmatas un tur skatījās pēc vainīgajiem.

Brenderu Jānis papriekš arvienu mēģināja trokšņotājus tāpat nomierināt, tad draudēja ar pierakstīšanu un vilka jau grāmatu no galda ārā. Ja arī tas nelīdzēja, tad patiesi arī pierakstīja. Un pierakstītie neturēja uz uzraugu laba prāta.

Bet Spundiņu Augusts bij visu laiku pret tagadējo uzraugu opozīcijā. Tas bij vietējā krodzinieka dēls, vecāks par Brenderu Jāni un daudz ilgāki arī nācis te skolā. Vasaras laikā viņš bij te par uzraugu un veda dienas grāmatu, tādēļ jaunais uzraugs bij tagad viņam kā dadzis acī. Kur tikai vien varēja, tas mēģināja viņam spītēt un darīt nepatikšanas.

Reiz Spundiņš bij atnesis līdzi uz skolu mazu metala vilciņu. Pa pusdienas laiku augšā ēdamistabā viņš to spindzināja un urkšķināja gan pa grāmatu vaku, gan pa grīdu. Bet tā kā skolotājs dzīvoja otrā galā, tad viņš troksni nedzirdēja, un viss nogāja labi.

Pēc pusdienas no vieniem līdz diviem, skolēni klasē gatavojās uz abām pēcpusdienas stundām. Arī te Spundiņš pa-

laida savu spindzošo vilciņu galda nodalā priekš grāmatām. Meitenes nezināja, kas tas par troksni, skatījās jautājoši apkārt un brīnījās, bet puikas smējās. Spundiņš taisīja pavisam nevainīgu ģīmi un likās iegrimis grāmatā. Brenderis griezās pie Spundiņa un teica, lai netraucējot mācīties.

„Es neviena netraucēju,“ Spundiņš atbildēja nevainīgā balsī: „bet tu mani gan iztraucēji no macīšanās.“

Pie tam viņš zem galda vilka vilciņa atsperi atkal no jautana. Zēni par tādu atbildi smējās vēl diktāki. Nāca patlaban ickšā skolotājs un izsauca pie tāfeles dažus zēnus, kurus bij pārsteidzis smieklos.

„Kas jums te par troksni?“ skolotājs prasīja un sniedzās pēc dienas grāmatas. Bet tā kā tur vēl nekas nebij ierakstīts, tad Brenderis paskaidroja:

„Spundiņš tur galdā urkšķināja vilciņu, un citi par to smējās.“

Skolotājs izsauca arī Spundiņu pie tāfeles un prasīja, lai atdodot vilciņu.

„Man nav,“ tas atbildēja un paplātīja rokas.

Pirmziemnieks Rasiņš piesteidzās pie viņa galda, paņēma vilciņu un pasniedza to skolotājam. Spundiņš tikai palūkojās dusmīgām acīm uz Rasiņu un, kad skolotājs aizgriezās, piedraudēja pasniedzējam ar dūri.

* * *

Vēl tajā pašā vakarā Spundiņš ārā stipri piekāva Rasiņu. Skolotājs pieteica, lai rīt Spundiņš bez tēva nemaz nenākot uz skolu.

Spundiņš teica tēvam, ka skolotājs to saucot uz skolu, bet visu vainu uzgriezta Brenderim, ka tas uz viņu ieēdies un uzrīdījis arī Rasiņu.

Tēvs dibināja, kas tas par Brenderi, un izdabāja, ka tas tas pats Mežsargu Jancēns, kurš arī pērnā gadā bijis par uz-

raugu. Sarunās krodzinieks pastāstīja dēlam ari, ka tagad tie pārgājuši uz Apsēm, un ar ko nodarbojas klibais Apse.

Krodzinieks gāja līdzī uz skolu ar nodomu, sūdzēties no savas puses par Brenderi un Rasiņu.

Ko viņi ar skolotāju bij runājuši otrā galā, klasē neviens nezināja. Bet uz mājām iedams, krodzinieks pavēra klases durvis, un vilcīņš viņam bij rokā.

„Panāc šurp, August!“ viņš sauca.

Piesarcis, gausiem soliem Spundiņš gāja tēvam klāt.

„Kādēļ tu to atnesi līdzī?“ tēvs ieprasījās, un tajā pašā acumirkli viņš bij ari sagrābis dēlu pie matiem, sapurinājis un iesitis skanošu pliķi vaigā. Tad durvis aizvērās, krodzinieks aizgāja, bet Spundiņš nokaunējies gāja atpakaļ uz savu vietu.

Klasē visiem kļuva neveikli; valdīja dziļš klusums, kaļ ienāca skolotājs un iesāka stundu.

Pusdienas laikā Spundiņš čukstēja citiem zēniem par klibo Apsi un stāstīja, ka tas dirāļot maitas un tīrot kambarīsus. Viņš norunāja ar dažiem saviem tuvākājiem draugiem celt pret Brenderu Jāni protestu, ka negribot tādu par uzraugu, vismaz to apkaunot visas klases priekšā.

Geografijas stundas sākumā, kamēr skolotājs vēl nebīj ienācis klasē, Brenderis arvienu mēdza vēl pašā pēdējā brīdī visiem priekšā dikti atkārtot uzdotu un ar kūju parādīt uz kartes. Kas vēl nezināja, tie spīedās klāt tuvāki pie kartes. Šo brīdī bij izvēlējušies Spundiņš ar draugiem.

Pīestājušies Brenderim jo tuvu, kā gribēdami iegaumēt, ko viņš rāda uz kartes, viņi visi reizā aizturēja degunus un sāka saukt:

„Smird! Smird!“

„Kā lai nesmird, kad visas drēbes piesūkušās no tēva...“

Bet skolotājs jau bij ienācis klasē, un katrs steīdzās uz savu vietu. Brenderis bij stipri piesarcis un no uztraukuma drebēja.

Skolotājs tūlī noprata lietas sakaru, nosēdās uz katēdra

Gīmenes labā.

un ilgi cieti skatījās uz Spundiņu un viņa draugiem. Visa klase instinktīvi arī vērās skolotāja skatam līdzī. Pēc laba brīža skolotājs iesāka runāt:

„Man žēl, ka mums stundas vietā šoreiz jārunā pavisam par ko citu. Redzu, ka jūsu starpā ļaunums grib gāzt otram samazgas uz galvas. Un nezinot, neprotot daži it kā arī sniedz šim nelabajam darbam savas palīdzīgas rokas. Tādēļ turu par

savu pienākumu te sacīt dažus vārdus paskaidrošanai un esmu pārliecināts, ka vismaz tās izpalīdzīgās rokas atkritīs no samazgu trauka... Kāds mūsu skolēna tēvs nelaimīgā kārtā zaudēja kāju. Viņš ir vienīgais lielās ģimenes uzturētājs. Savu veco darbu viņš vairs nevarēja izpildīt, atlika ķerties pie kaut kā cita. Dažs labs ar mazāk pašcienības būtu varbūt griezies pie žēlsirdīgiem cilvēkiem un lūdzis dāvanas savam un ģimenes uzturam. Cits varbūt, kam vairāk apķēribas un uzņēmības, savāktu kopā visus grašus, sapirktu lētāki tādas mantas, uz ko ļaudis visvairāk kāri, nosēstos aiz letas un gaīdītu pircējus, ku-

riem dārgāki pārdotu savas mantas, un tā nāktu ar savējiem jo labi cauri. Bet mūsu sakropļotais tikai uzticējās savam darbam, kā lielākā mūsu tautas daļa. Gadījās darbs ne visai pievilcīgs nepieradušam. Ilgi viņš ar sevi cīnījās un beidzot sevi pārvarēja, savas ģimenes dēļ pārvarēja, un ķērās pie pretīgā, bet godīgā un sabiedrībai nepieciešamā un derīgā darba, un ar to tagad uztur savējus... Sakat: kāds ceļš pēc jūsu domām vislabākais, un kādu jūs viņa vietā ietu — pirmo, otro vai arī trešo?"

„Trešo, trešo!“ visa klase sauca, arī Spundiņa draugi. Tikai vienīgi Spundiņš sēdēja, galvu kaunīgi nolaidis, un neko neteica.

„Un kādu tu, Spundiņ, ietu, ja būtu sakropļotā ģimenes tēva vietā?“ skolotājs prasīja.

„Trešo ceļu,“ arī Spundiņš klusu atbildēja.

Ar āboliem uz Rīgu.

Ilustrējis A. Kronenbergs.

Jozis ir vectēvam par lielu palīgu dārzā. Pavasaros pie sausu zaru izzāgēšanas viņš ir tikpat nadzīgs, kā vectēvs. Zēnam pašam ir savs mazs rokas zāģītis, ar to viņš kāpj augšā ābelēs un aizrāpjas pa zariem līdz pašiem galiem. Kur vectēvam jāmeklē rokā trīskāju trepes un jākacinās pa roku galiem pēc sausajiem zariem, tur Jozis, pierāpies no augšas klāt un nosēdies jāteniski uz zara, nogriež ar savu mazo rokas zāģīti viens - divi visus nokaltumus.

Bet Jozis grib arī parādīt, ka viņš var strādāt un nepaliek vectēvam pakalā, un tādēļ saka:

„Vectēv, strādāsim katrs pie savas ābeles un mēfīsim zarus katrs atsevišķi zemē. Vēlāk tad redzēsim, kuņam būs vairāk zaru.“

Vectēvs saprot gan, ko Jozis grib, bet lietderības labā saka:

„Mums nav parocīgi atsevišķi strādāt: resnākos zarus, kuri lēti aizsniedzami, man daudz vieglāki pievākt. Tev atkal iet veicīgāki ar tievākajiem zariņiem, kuriem es nevaru tik ērti pieklūt.“

„Nu, ņemsim kaut tikai šīs abas ziemsvētku ābeles atsevišķi!“ Jozis lūdzās: „pēc tam strādāsim atkal kopā.“

Par ziemsvētku ābelēm te, Druvās, sauca tās divas ābeles, uz kuņam auga sarkanie, izturīgie ziemas āboli. Nelaikis Druva tos arvienu noturēja līdz pašiem svētkiem, tad veda uz Rīgu ziemsvētku eglītēm un dabūja krietnu naudu.

„Nemsim arī,“ vectēvs piekrita.

Jozis veikli uzgrūda papriekš zāģīti zaru starpā, tad uzrāpās pats. Vectēvs vēl arvien skatījās.

„Raugos, vai tavā kokā nav ērtāks darbs?“ viņš ieteicās.

Jozis acumirkļī nolaidās no sava koka un steidzās pie otra.

„Ko nu blēpojies!“ vectēvs viņam pārmeta: „Es jau tikai tāpat pa jokam vien teicu. Kokus abus tavš nelaika tēvs vēl zēna gados pārnēsa reizē no muižas dārza un reizē arī iestādīja. Un tagad, kamēr tēvs miris, abi arī vienādi nolaisti.“

Un vectēvs rīkoja savu trīskāju trepi un kāpa augšā.

„Man viss viens, kāds koks,“ noteica Jozis un rāpās atkal pirmajā kokā augšā.

Vectēvs vēl nebij labi nostājies uz savām trepēm, kad Jozis jau žvirgstinā, a zāgi, un sausie zari krita viens pēc otra zemē. Izložņājis visu ābeli līdz pat galotnei un nokopis visus sausos zarus, Jozis nokāpa zemē, izskaitīja nogrieztos zarus un atstāja turpat čupā. Tad gāja skaitīt vectēva zarus. Tam bij mazāk.

„Man nozāģēti divdesmit trīs zari, tev tikai septiņpadsmit!“ Jozis priecīgi iesaucās.

„Ko nu lai dara, dēls,“ vectēvs atbild: „tāds jau mūsu liktenis: es jau pieturēdamies lēnam laižos no kalna lejā, bet tu patlaban rikšos dodies kalnā augšā, tādēļ nevaram ieturēt vienādus soļus. Varbūt, ka tu, ātri steigdamies, paklupsi, vienu, otru reizi paskriesi gaŗām mērķim, tad es tev, prātīgi iedams, varēšu dot padomus.“

Jozis bij apmierināts: vectēvs bij padevies un atzinis, ka Jozis var vairāk pastrādāt. Vēl tikai jāpārlicina māte, jo arī viņa katrā vārda galā daudzina: mazais Jozis, mazais Jozis. Un tikai pa vecam paradumam vien.

Pa sēšanas laiku vectēvs ar Jozi strādāja laukā: vectēvs sēja, bet Jozis iecēja sēklu zemē. Ar ecēšanu vēl nevarēja izpelnīties liela cilvēka vārdu, jo ecēja arī kaimiņos nevien ganu puikas, bet pat arī meitieši. Bet vagot vectēvs tomēr ņēmās pats.

„Tu, vectēv, mani taču vēl turi par mazu muļķa bērnu, ka neuzticies man pat vagas izdzīt, bet man jau ir pāri par divpadsmit gadiem!“ Jozis pārmeta vectēvam.

„Vagu dzenot arī var viegli aizšaut mērķim gaŗām,“ atteica vectēvs: „te vajaga būt ļoti pieradušai acij, lai nosvērtu vienumēr viszemāko vietu un izdzītu vagu tā, lai ūdens nekur neaizķertots, bet svabadi iekļūtu noteku grāvī. Tavu tēvu pielaidu pie vagošanas tikai pēc viņa kāzām, bet gada puīšiem un vasaras vīriem to nekad neesmu uzticējis.“

Pienāca siena laiks. Vectēvs pats vairs neplāva, bet reizēm izgāja ar grābekli pie sausā siena ievākšanas. Jau dažas dienas pirms plaušanas Jozis lūdza vectēvu izmeklēt viņam krietnu izkapti un iesiet labi vieglā kātā.

„Vai tad gribi gan turēties puīšiem līdzī?“ vectēvs prasīja.

„Zināms,“ Jozis pašapzinīgi atbildēja: „neesmu jau vairs mazais bērns.“

Pirmdienas rītā Jozis ar puīšiem likās iekšā upes plāvās. Plāva arī kaimiņi. Izkapšu strīķēšana bij dzirdama par visu lidzenumu no pašām Lietuvas robežām.

Brokasta laikā atnāca māte ar baltiem druvnešiem un maizes kulītēm nestavas galos.

„Kā tev nu, dēliņ, veicas ar pļaušanu? Vai nesāp rociņas?“

Abus puīšus viņa itkā neredzēja, bet rūpējās vienīgi par Jozi.

„Ēd nu, ēd! Pēc brokastīm Anīta atnesīs grābekli arī tev. Grābjot būs vieglāki.“

Viņa glāstīja ar plaukstu Joža slapjos matus no pieres. Jozim bij kauns, ka māte viņu vēl tur par mazu bezspēcīgu bērnu, slauka viņam sviedrus no pieres. Viņš atvirzījās no mātes, nosēdās puīšu vidū un ēda, ne vārda nerunādams. Viņš noņēmas pēc brokastīm atkal pļaut, bet nevis grābt ar sievietēm.

Atnāca Anīta un vienu grābekli sniedza Jozim.

„Neesmu vairs nekāds piena puika, ka iešu ar sievietēm grābt!“ viņš sapicis noteica, paņēma savu izkapti, aizgāja uz upmalu un nostājās spaiļes galā, kamēr puīši sāks plaut.

* * *

Vectēvam iznāca ar māti garāka saruna par Jozi, un māte sāka skatīties citām acīm uz savu dēlenu. Patiesi, viņš vairs nebij mazais Jozis, kurš agrāk dzenāja zoslēnus un suķēnus, bet tagad centās visos darbos jau pakal lielajiem puīšiem, nebaidīdamies no grūtumiem, lai tikai nepaliktu tiem pakal un viņu neturētu par mazu.

Par saimniecības darbiem līdz šim bij apspriedušies iepriekš māte ar vectēvu divātā vien. Tagad pārrunas iegrozīja Joža klātbūtnē un apprasījās arī, kā viņš domā. Un darbu puīšiem negāja vairs teikt ne māte, ne vectēvs, bet pasacīja un gāja arī līdzī strādāt Jozis.

Bez darba Jozis sāka arī rūpēties par citām saimniecības lietām.

Rudenī no paša sākuma tūlīņ nevarēja dabūt kuļmašīnu, dažas rijas rudzu bij jānokul ar zirgiem, sēklai un pirmajiem miltiem. Kulšana bij jāsāk no rītiem agri, bet vēl agrāki bij jāapkopj zirgi, lai tie varētu stāties metienā jau paēduši. Un Jozis jau no vakara lūdza vectēvu, lai to pamodina pēc pusnakts zirgu apkopšanai.

„Par to nebēdā, to es izradišu,“ vectēvs viņu mierināja: „guli vien, tev jau miegā jāspirdzinās, vēl jābriest, bet manā vecumā miegs vairs tā nenāk. Dažreiz veselām naktīm grozos pa gultu, nevaru aizmigt.“

Rudenī nāca virsū algu termiņi un citi maksājumi. Un atkal Jozis pirmais sāka runāt ar māti un vectēvu, kur ņemt naudu maksu segšanai. Ar zīmuli rokā viņš rēķināja, cik ienāks par pienu, cik varēs pārdot graudu un cik apmēram varētu ieņemt par āboliem. Te vispilnīgākās ziņas varēja dot māte.

„Ja mēs varētu saglabāt mūsu ābolus līdz ziemsvētkiem un tad pārdot, tad mēs dabūtu pavisam citu cenu, pat desmit, divpadsmit santimus par katru sarkano ābolu,“ māte teica: „bet mēs viņus tik ilgi nevaram noturēt.“

„Kādēļ nē?“ Jozis ieprasījās: „noņemsim prātīgi čačiem katru ābolu atsevišķi un saliksim pagrabā uz salmiem, lai stāv.“

„Tēvs arī tā darija,“ māte atteica: „bet tas ir liels risks. Mēs izglabājam te mājās, nogaidījām izdevīgu laiku, kad nesalst, un braucām vakarā ārā. Pa nakti nekas, ceļš slidens, bet uz rīta pusi slieces sāka jau čākstēt, sals koda pirkstos, knieba kā ās. Skatāmieš: zirgiem sarma ap nāsīm. Sāpīga nojauda sāka knaibīt sirdi:

„Kad tikai neķer arī mūsu ābolus!“ ieteicos. Bet tēvam tās pašas sirdssāpes, negrib ne runāt.

„Kā nu būs, būs,“ viņš atbild: „neko taču vairs nevar līdzēt.“

Uzklačo ar pātagu, ieraujas vairāk kažoka apkaklē un aizšaujas. Mana Maška bez skubināšanas turās priekšējam zirgam līdzī. Esam jau mazā gajsmiņā tirgū, kad vēl i pārdošana nav atvēlēta, bet uzpircēji jau šauj rokas zem segas, rauj ābolus ārā, skatās.

„Āboli skaisti, bet sasaluši, uzglabāt nevarēs!“

Gan apgalvojam ar vīru, ka tā tikai gar malām, virskārta, bet apakšā būs labi.

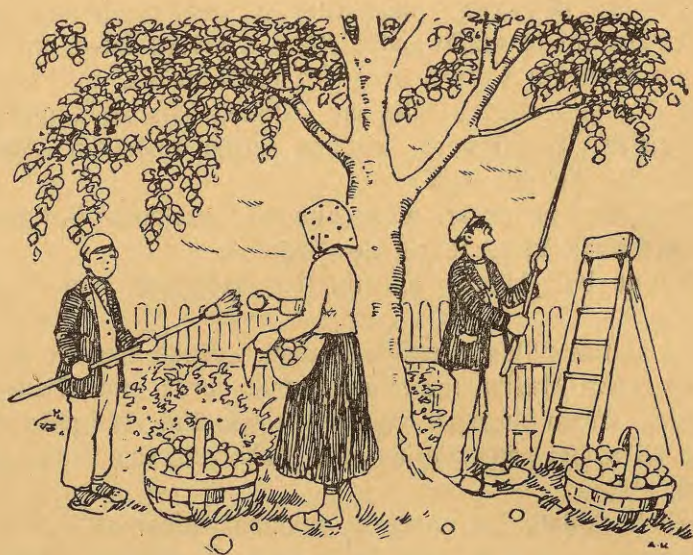
„Ja tie vēl nav brūni, tad kļūs brūni, tikko ienesīs iekšā,“ uzpircējs saka: „un tādi eglītēm neder.“

Un cik ilgi arī nestāvējām un netiepāmies, bij jāpārdod par trešdaļu cenas. No tās reizes noņemāmies, nekad vairs tik ilgi neturēt mājās, bet pārdot jau iepriekš, kamēr nav uznākušas salnas. Lai viņi tur glabā savos pilsētas pagrabos.“

Un nosprieda jau nākošā nedēļā ņemt nost sarkanos ziemsvētku ābolus un vest uz Rīgu.

Agrākie čači bij nozaudēti, un vectēvs taisīja jaunus, vienu

garākā, otru isākā kātā. Izgrieza bumbierveidīgu kluci, ieurba vidū caurumu un uzdzina ar tievo galu kātā, tad sita klāt visapkārt asmeņveidīgus cietus skaliņus. Māte atnesa grozus. Papriekš nolasiņa apakšējos zarus un cik varēja aizsniegt no vectēva trīskāju trepītēm. Tad vectēvs ar Jozi ņēma čačus, sniedzās ar tiem pēc āboliem, ieņēma kātiņu starp ska-

liņu spilēm un grieza čačus riņķī. Kātiņi pārtrūka, un āboli palika čačos, no kurienes māte tos izņēma.

Tā abi vīrieši stajpījās un rāva ābolu kātiņus pušu, bet māte staigāja no viena pie otra, ņēma ābolus no čačiem ārā un lika savā priekšautā.

Grozi bij pilni, un uz segām bij sabērti āboli, bet koki vēl nebij ne pa pusei noņemti. Sarīkoja tūliņ arī ratus: uzsēja drēģus, ielika salmus, ievilka abus ratus dārzā un sāka pakot ābolus salmos kārtu pa kārtai. Priekšā pārlika dēļus sēdēšanai, lai ābolus nesapiestu. Iebāza katram zirgam pa āboliņa

maisam, jo tikai trešā naktī pārklūs atkal mājās. Ari ceļa kuli māte sagādāja, lai pilsētā nebūtu nauda jāizdod pa niekam.

Jozis bij visu laiku ļoti uzbudināts, jo Rīgā viņš vēl nekad nebij bijis. Līdz šim viņš vienīgi pazina tuvāko pilsētu Bausku, kur bij reizēm aizbraucis mātei līdzti tirgū. Labi, ka māte turp agrāk braukusi ar āboliem un cūkām kopā ar tēvu, citādi nemaz nezinātu, kurp griezties, kad nobrauktu Rīgā.

*
*
*

Pret vakaru abi ābolu vedēji taisījās ceļā.

Vectēvs iegāja klētī un iznesa „sveču lādīti“: penalveidīgu atvelkamu kastīti ar diviem sveču galiem vēl iekšā un izurbtu caurumu, kur iespraust degošu sveci.

„Bez tāda mēs klausības laikos savos naktsbraucienos nepavisam nevarējām iztikt,“ vectēvs teica: „varbūt ari jums tagad noderēs ceļā.“

Un vectēvs nodeva „sveču lādīti“ Jozim, jo tam bij ari sēr-kociņi kabatā.

Jozis ar jauno Lauķi izbrauca papriekšu, māte ar Bēro nopakaļus. Šaurais malu ceļš veda caur vairākām māju robežām. Dažās vietās ceļš gāja mājām garām no ārpusēs, bet dažās vietās bij jābrauc taisni caur ēkām, pa pašu sētas vidu. Suņi rēja visur, gan žlerkstinādami ķēdēm, gan lēkādami apkārt savā vaļā. Vietām bij vārti aizcelti, vārstuļi aizšauti.

Jozis attaisīja vārtus un sēdās atkal uz vezuma braukt tālāk, bet māte viņam katru reizi atgādināja, ka vārti atkal aiztaisāmi.

„Varbūt sētā palaisti vaļā kādi lopi, vai aplokā ganās zirgi; ja atstātu vaļā vārtus un vārstuļus, lopi varētu aizmaldīties prom.“

Jozis tam piekrita, pagaidīja, kamēr izbrauc cauri ari māte, tad aiztaisīja un steidzās pie sava zirga.

Pēc kāda laika viņi iztika no gropainā ceļa uz baltā liel-

ceļa. Zirgi paši no sevis sāka doties žirgtāki uz priekšu pa gludo, cieto ceļu.

„Es kādu stundu pasnauđīšu,“ māte teica: „tad es braukšu papriekšu, un tu varēsi pagulēties.“

„Snaudi vien,“ Jozis atteica: „man miegs nemaz nenāk.“

Bet taisni, varbūt, tāpēc, ka viņš tagad zināja, ka māte pakalējos ratos snauz, arī viņam maz pamazām uznāca miegs. Un jo vairāk viņš no tā gaiņājās, jo vairāk tas mātās virsū. Un beidzot viņš arī snauđa, galva nokārās pavisam zemu, rokas ar grožiem iešļuka klēpī.

Bet tad Lauķis sāka raustīties un spraušlot. Jozis atvēra acis, un rokas instinktīvi rāva atpakaļ grožus. Viss baltais, platais ceļš bij vienās liesmās. Turpat priekšā kāds nezvērs briesmīgi rēca. Lauķis metās riņķī apkārt bēgt no nezvēra. Māte no pakalējā vezuma sauca:

„Griez apkārt un stājies aiz manis! Lauķis baidās no automobiļa. Te, aiz vecā Bērā, viņš būs drošāks.“

Un Lauķis jau pats bij apsviedies un nostājies aiz vecā Bērā, lai gan vēl arvienu drebēja. Māte apturēja savu zirgu pavisam. Arī auto bij ievērojis zirga slaistīšanos pa ceļu, apstājies un tūtoja.

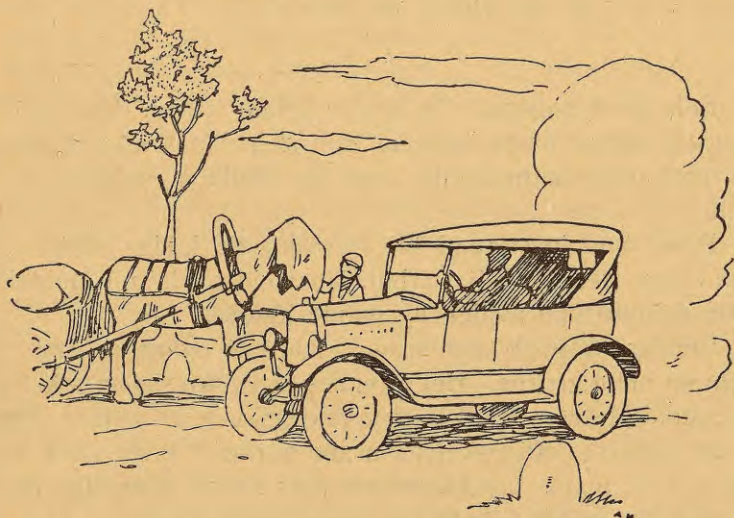
„Še, ņem manu lakatu un aizin Lauķim acis,“ māte atkal sauca: „tad viņš neredzēs, kur skriet, un nomierināsies, kā mēr pabrauks gaŗām.“

Māte steidzīgi raišija vaļā savu vilnas lakatu, kuŗš bij sašiets uz muguras. Tikko Jozis bij paspējis apsiet Lauķa galvu un saņēmis lakata galus apakšā kopā ar pavadu cieti rokā, kad spilgtā gaisma sāka kustēties uz priekšu, un auto rūkdams aizspindzēja gaŗām. Pakalā nozibēja tumsā tikai sarkana, liela acs.

„Labi, ka viss nobeidzās tik laimīgi,“ noteica māte: „Tagad nu es braukšu pa priekšu, jo mans Bēris nebaidās. Raugi nu tu nosnausties.“

Lauķis vēl arvien drebēja un skatījās atpakaļ, kur palicis briesmīgais spoks.

„Ko tu, mulķīt, baidies!“ Jozis labināja Lauķi un sita tam ar plaukstu pa kaklu: „Tas jau tikai bij auto. Viņš taču nevienam nekā ļauna nedara.“

Māte apsēja lakatu, Jozis uzsēdās uz sava dēļa. Turpināja atkal ceļu. Miegš Jozim vairs nenāca. Ar vaļējām acīm viņš sāka fantazēt: Viņš ir kungs un brauc automobili. Bet kāds cits Jozis brauc ar viņa Lauķi un ved ābolus. Un zirgs tam izbīstās, un vezums apkārt un sarkanie āboli izbirst pa ceļa smiltīm. Un viņš, Jozis kungs, kuŗš brauc automobili, liek apturēt un saka Jozim, ābolu vedējam:

„Pagaidat jūs ar māti tepat!“

Un viņš, Jozis kungs, saliek visus ābolus no abiem vezumiem savā automobili, aizdrāžas uz tirgu, pārdod katru ābolu par pieciem latiem gabalā, atskrej atpakaļ un atdod Jozim, ābolu vedējam, ar māti visu ābolu naudu līdz beidzamam gramim un saka:

„Neņemat par ļaunu! Manis dēļ jums apgāza vezumus, tādēļ es visu nokārtoju. Braucat nu veseli atpakaļ uz mājām!“

Un viņš, Jozis kungs, priecīgs, ka izlīdzējis abiem nelaimīgajiem ābolu vedējiem, un priecājas arī Jozis, ābolu vedējs, ar māti, ka viss tik laimīgi norisinājies.

* * *

Sāk svīst gaisma. No malu ceļiem rodas klāt arī citi braucēji, gan ar piena kannām, gan ar palagos ietītām cukām, gan ar kartupeļu maisiem, gan ar āboliem salmos, kā viņiem.

Piena vedēju vezumi bij vieglāki, tie laida pilniem rikšiem citiem gaŗām. Bij, varbūt, jāpasteidzas, lai pilsētnieki ceļoties dabūtu tūliņ svaigu pienu pie kafijas.

Steidzas kājnieki gar šosejas malu ar ogām, sēnēm, riekstiem un olām grozos. Bet tālumā atkal tūto, skrien atkal pretīm auto. Māte pagriež Bēri tuvāki grāvim un aptur. Apstājas arī Lauķis; citi pakaļējie brauc gaŗām. Jozis vairs nepagūst pakert mātes lakatu, norauj pats savus kamzoļus un uzmet Lauķim galvā. Auto jau aizdrāžas gaŗām.

Bet Lauķis nav vairs tik tramīgs. Neblisina vairs spilgtā gaisma un spožie lukturi, nebaidās arī citi zirgi. Ari Lauķis kļuvis drošāks.

Jozis uzvelk kamzoļus, sēžas atkal uz sava dēļa; un māte griež atkal Bēri un stājas citu braucēju rindā. Ja tagad nāks auto, tad Jozis nekāps vairs nemaz no vezuma nost, bet turēs Lauķi tāpat grožos.

Uz ceļa rodas arvien vairāk braucēju, arvien vairāk kājnieku, un visi steidzas uz priekšu, uz pilsētas pusi. Pretīm nācēju un braucēju nav gandrīz nemaz.

Tālumā iesvilpjas. Parādās dūmu strūkļa pret sartaļām rīta debesīm, un pretīm skrej gaŗš vilciens ar brūniem, dzelteniem un zaļiem vagoniem. Šņākdams un dārdēdams vilciens

aizdrāžas garām. Lauķis spicē ausis, sacel galvu, bet tā kā citi zirgi nepiegriež troksnim un vilcienam nekādu vērību, arī viņš netrako.

Sākas bruģis: zirgu pakavi klab asāki un diktāki pret apaļajiem akmeņiem. Dzelzs riepas sitas pret bruģi un krata Jozī uz dēļa. Viņš savelk grožus cietāki un atsperas vairāk uz kājām, lai tā neizjustu drebēšanu uz dēļa.

Uz katra soļa nāca priekšā jauni skati. Vienā vietā uzzīmēts un pakārts ielas malā smuks kungs ar sprogainiem matiem un saskrullētām ūsām. Otrā vietā kaŗājas glīta madama ar toveri un baltu veļu priekšā. Vienā logā tikai redzama sārta roka ar slaidiem pirkstiem un rozā nagiem, bet otrā izliktas vienīgi garas kājas ar uzspilētām zeķēm, uzsietām virs ceļiem.

Pa pašu ielas vidu drāžas zvanīdami divi tramvaja vagoni, piestājušie pilni cilvēkiem. Un tikko vagoni apstājas, vēl kāpj klāt braucēji un spiežas iekšā.

Māte piebraukusi pie Daugavas tilta un runā ar kādu kungu ar ādas somiņu kaklā. Saka kautko un rāda arī uz Jozī un dod tam naudu no sava maciņa.

„Kur arī visur mātei te nav pazīstamu!“ Jozis nodomā un ceļ mātes paziņai cepuri, kad tas viņam sniedz sīku papīriti.

Braucot pa tiltu, zirgi kripšķina kājām ļoti patikami, kā pa steliņa grīdu, un rati viegli un klusu slīd uz priekšu, kā paši no sevis. Tilts viss pilns, ka čum un kust, no vezumniem, velosipedistiem, ormaņiem un automobiļiem, bet pa pašu malu gar treliņiem steidzas kājnieki, pa labo pusi turp, pa kreiso atpakaļ. Lielī, garī autobusi, kā skrejošas mājas uz riteņiem, veikli izlokās pa nudzošo pūli un aizšaujās vēja ātrumā garām uz vienu un otru pusi.

Mazi velkonīši ar plostiem peld no Daugavas augšpusē. Lielāki kuģi grozās pa Daugavu leļpus tilta.

Jozis groza galvu uz visām pusēm, bet tad atkal ar bažām skatās uz iepriekšējo braucēju, vai tikai tā vēl ir māte ar veco

Bēro. Bet Lauķis pats te barā baidās atklīst un turās visu laiku cieti klāt, tā kā krūtis gandrīz atdužas uz mātes ratiem, un galva atrodas virs mātes āboliem.

„Kaut tikai māte pati nenomaldītos!“ iešaujas Jozim prātā.

Aiz tilta ir vēl lielāks nudzeklis. Kārtībnieks pacēlis roku ar baltu dreijātu kociņu un aptur braucējus, kamēr drūzma cik necik izklist. Tad māte brauc caur vezumnieku starpu pa Daugavmalu uz leju gar milzīgiem kuģiem un kastu kaudzēm, kamēr nokļūst ābolu tirdziņā. Te jau priekšā vairāki rati ar atjūgtiem zirgiem un atklātiem ābolu vezumiem.

Tikko abi vezumi apstājušies blakus, māte nolēc no sava dēļa un iečukst Jozim:

„Jūdz tu nost zirgus, es tikām palūkošos pie viena, otra pārdevēja, kādas šodien cenas.“

Jozis nojūdz zirgus, pamet tiem pie ratiem zemē āboliņu un sacel gaisā ratu ilkses, kā to redz pie citiem vezumiem, lai, varbūt, neaizņemtu tikdaudz vietas.

Atnāk atpakaļ māte, velk nost segu un salmus no āboliem un saka Jozim:

„Lētāki par trim rubļiem gabalā nepārdosim!“

* * *

Spilgtisarkanie āboli pievilka. Pircēji nāca, cilāja ābolus, grieza pušu, mēģināja pēc garšas, prasīja cenu.

„Cik prasāt par kilogramu?“

„Es kilogramos nezīnu, nav man arī nekādu svaru līdzi, ne mēru, pārdodu pa trīs rubļi gabalā.“

Brīnījās pircēji:

„No kādas pasaules malas tad jūs iebraukuši, ka nezīnāt mūsu valsts svarus kilogramus un prasāt priekškaŗa naudu rubļus?“

„Nu, dodat sešus santīmus gabalā,“ māte teica, bet sīkākās valodās neielaidās.

Pircēji aizgāja, bet sarkanie, skaistie āboli pievilka drīz atkal citus. Atkal tās pašas izrunas par mēriem un svariem.

„Mēs taču neiesim skaitīt jūsu ābolus. Ar svaru mums jāpārdod tālāk un tādēļ ar svaru ari jāiepērk.“

Bet māte nepadevās:

„Kad jūs atbrauksiet pie mums Druvās, mēs jums pārdošim i pudos, i pūros, kā vien gribēsiet, bet te mums nav līdzī ne svaru, ne mēru, tikai āboli. Ja gribat, pērkat pa seši santīmi vai trīs rubļi gabalā, ja nē, pārdošim citam.“

Pircējs paņēma desmit ābolus, samaksāja un aizgāja kaut kur svērt un rēķināt. Atnāca atkal, kaulējās un dievojās, kamēr māte atdeva abus vezumus pa pieci santīmi gabalā. Iemaksāja desmit latus rokas naudas un uzdeva adresi, kur aizvest, un gribēja pats doties prēm.

„Es nepazīstu jūsu Rīgu,“ māte teica: „un ari nevaru stāigāt ceļu prasīdama. Vai nu nākat paši līdzī un parādāt, vai

Ģimenes labā.

ari ņemat atpakaļ savu rokas naudu. Pārdošu citam, kurš sāņems tepat uz vietas.“

Pircējs paskatījās pulkstenī, tad mudināja, lai steidzoties, viņam neesot vaļas. Jozis ar māti abi ķērās pie zirgu jūgšanas un tūliņ arī laida pircējam līdzi.

Brauca turpat pa ielu gar tirgus otru malu atpakaļ. Ielas stūros bij jātāv un jāgaida, kamēr pabrauks citi gaŗām. Vietām māte pārtika ar savu vezumu pāri, bet Jozim aizbrauca atkal citi krustiem priekšā. Tad uztraucās i pircējs, kuram nebij vaļas, par muļķa puiku, kurš bijis tik neizveicīgs un pā-laidis citus sev priekšā, i māte, i Jozis, ka nenoziūd viens otram.

Beidzot nokļuva kādā sētā, kur pagrabā bij augļu noliktava, Izsteidzās daži zēni ar groziem un vāca salmus zemē no abiem vezumiem. Te atkal māte stājās pretim:

„Tā nē, tā nē!“ Papriekš nobeigsim vienu vezumu, tad sāksim otru.“

Pircējs tikai pakratīja galvu un atsauca zēnus no Joŗa vezuma.

„Nāc, skaiti tu arī!“ māte uzsauca Jozim un vairāk par divi groziem uz reizi nelāva pildīt.

Jozis skaitīja vienu grozu līdzi, māte pati otru. Kad Jozis bij noskaitījis līdz simtam, tad sauca:

„Memm, pirmais simts... memm, otrs simts!“

Un māte skaitīdama ar rokām sēja praņas mezglā savā lakatā.

Skaitīja arī zēni, un pircējs rakstīja grāmatīņā.

Pēc pirmā vezuma zēni paziņoja, ka otram vezumam vairs nepietiks telpas ierādītājā vietā. Iegāja arī pircējs iekšā.

Jozis ķērās pie mātes praņu mezglēm un saskaitīja vairāk, nekā divdesmit mezglu.

„Kad tikai viņš mums kārtīgi aizmaksātu!“ Jozis baŗīgi ieteicās.

„Nedosim otru vezumu, kamēr neaizmaksās par pirmo!“
noteica māte.

Iznāca atkal pircējs ar zēniem.

„Ej, sēdi uz sava vezuma!“ māte iečukstēja vēl Jozim, tad griezās dikti pie pircēja:

„Vai jūs, kungs, neaizmaksāsiet par manu vezumu, lai varu braukt iepirkties?“

„Vai tad otrs arī nav jūsu vezums?“ pircējs izbrīnījies prasīja.

„Tas ir kaimiņa zēns, tikai reizē iebraucām,“ māte meloja.

Jozim tas bij dīvaini un nepatīkami, tomēr viņš atzina, ka tas nepieciešami, citādi pircējs nesamaksās, jo naudas sanāca ļoti daudz.

„No kurienes jūs, tādi ķēmi, te sabraukuši?“ pircējs sirdijās: „visu laiku: memm — viens simts, memm — otrs simts, bet tagad tas kaimiņu zēns! Varbūt, to pat nepazīstat?“

Tomēr viņš izvilka savu grāmatiņu, skaitīja un noprasīja:

„Divi tūkstoši, divi simts ābolu?“

„Tā jau gan būs,“ māte noteica.

„Ja,“ atsaucās arī Jozis.

„Simts desmit latu?“ pircējs atkal prasīja.

„Pieci tūkstoši pieci simti rubļu,“ bij sarēķinājuši māte ar Jozi.

Pircējs izvilka naudas maku un skaitīja naudu un nerunāja vairs ne vārda. Mātei un Jozim bij ļoti neveikli, ka pieķerti melos. Māte teica, saņemdamā naudu:

„Jūs, kungs, uz mums nedusmojaties. Vai laikrakstos maz lasām, ka Rīgas kundziņi apkrāpuši lauciniekus. Kā lai mēs, laucinieki, zinām, kas jums katram aiz ādas.“

Viņa nebrauca vis projam, bet palīdzēja saskaitīt arī Joža vezuma ābolus, paņēma arī viņa naudu, iesēja visu rūpīgi kabatas lakatā un noglabāja svārkos.

*

*

*

„Nu tikai vēl jāpaņem pie „Konzuma“ silķes un jāpaēdina kādā iebraucamā vietā zirgi, tad varēsīm braukt mājās,“ noteica māte, sēzdamās tukšajā kulbā un braukdama papriekšu ārā no sētas. Uz ielas braucēju priekšā nebij, bet akmeņi un smiltis un vienā malā dziļš grāvis, kurā patlaban strādāja laudis. Tikai strādnieku galvas vien redzamas ārā no grāvja.

Braukšanai bij atstāts pavisam šaurs celiņš, tā kā godīgi varēja tikt uz priekšu tikai pa vienam braucējam. Ja te gadītos kāds pretimbraucējs, tad vienam jārāpjas augšā smilšu un akmeņu kaudzēs. Par laimi neviens gan nebrauca pretim. Un ārā arī nevarēja iztikt, jo šķērsielās bij aizlikti krāgu buki priekšā.

Kājnieki gan gāja katrā pusē pa trotuariem. Daži apstājās un ziņkārīgi noskatījās uz tukšajās kulbās sēdošajiem braucējiem un uz viņu pajūgiem bez rēdēm.

Beidzot arī priekšā bij nolikti krāgu buki un aiz tiem arī smiltis un akmeņi. Bet braucamā starpiņa tagad bij tik šaura, ka pat apgriezties arī nebij iespējams. Vienīgi neliela šķērsielīņa bij svabada, bet tur bij pašā vidū iesprausts dzelzs laužamais stienis ar sarkanu karodziņu.

Gājēji apstājās, jo gribēja redzēt, ko darīs braucēji.

„Nāc, paņem nost sarkano lakatu,“ māte sauca Jozim: „citādi nevaram pabraukt garām.“

Jozis izlēca no kulbas, izvilkā no bruģa akmeņu starpas laužamo dzelzi un pakāpās sāņus. Pabrauca garām māte; naigiem soliem pagāja garām arī Lauķis, jo viņš negribēja šē svešumā atstāties no vecā Bērā. Jozis patlaban gribēja spraut dzelzs stieni atpakaļ agrākajā vietā, kad pienāca kārtībnieks un teica, ka viņam jāejoj līdzī uz iecirkni.

„Man nav vaļas,“ atsaka Jozis: „mums jābrauc pēc silķēm!“

„Papriekš sastādīsim protokolu par patvarīgu aizliegtās zīmes izņemšanu,“ paskaidro kārtībnieks: „tad varēsiet arī braukt pēc silķēm.“

Jozim metās karsti. Tomēr viņš cer, ja visu laiku gājis labi, tad jau arī tagad nekas nekaitēs. Jāiesprauž tikai dzelzs stienis atkal vecajā vietā. Viņš ieprauz un rāpjas atkal iekšā kulbā. Māte sāk jau braukt, un Lauķis iet vecajam Bērajam pakal, bet kārtībnieks ņem Jozi aiz rokas. Visapkārt sāk pulcēties ziņkārīgie.

„Tā nevar, jauno cilvēk,“ kārtībnieks saka: „citādi sastādīsim vēl otru protokolu par pretošanos policijai.“

Māte aptur Bēro un prasa no savas kulbas Jozim:

„Ko viņš no tevis grib?“

„Kādēļ es esot ņēmis nost no ceļa sarkano lakatu,“ Jozis sauc pretim no savas kulbas.

„Tādēļ, ka es tev liku,“ sauc māte: „jo citādi tur nevarēja pabraukt garām.“

„Tad jau par jums, kā musinātāju uz pretlikumīgu rīcību, arī jāsastāda protokols,“ kārtībnieks saka un pāriet pie mātes: „Jums arī jābrauc līdzī uz iecirkni.“

„Es nevienu ne uz ko neesmu musinājusi, tikai likusi puikam uz brīdi paņemt nost stangu ar sarkano lakatu, lai varētu pabraukt garām.“

„To iecirknī visu noskaidros,“ saka kārtībnieks un ņem veco Bēro pie pavadas un ved uz iecirkņa pusi, bet nopakālus līdz ar Lauķi seko arī daudz garāmgājēju.

„Nu, nedzenāt taču jokus!“ puslūgšus, pusdusmīgi māte vēlreiz iesāk sarunas ar kārtībnieku: „Stieni ar sarkano lakatu taču Jozis nolika atkal savā vietā... Laižat mūs vaļā. Mums jāpērk silķes un jābrauc mājās!“

Kārtībnieks neko vairs neatbild. Daži no līdzgājējiem smejas, daži izsaka līdzjūtību:

„Viņi neapzinās, par ko tos sauc pie atbildības, tādēļ nepieved attaisnojumu, bet atsaucas tikai uz nevaļu.“

Pie iecirkņa telpām kārtībnieks apstājas un paskaidro:

„Viens no jums varat palikt pie zirgiem, kamēr otru nopratinās.“

Jozis no uztraukuma nevar valdīt asaras, tomēr grib iet iekšā, lai māte paliek pie zirgiem. Bet māte Jozim čukst:

„Es iešu. Ko viņi ar mani, sieviešu cilvēku, izdarīs! Ja arī iesēdinās: esmu jau veca, bet tev vēl viss mūžs priekšā.“

Māte līdz ar dažiem ziņkārīgajiem iegāja iekšā. Iegāja līdzī arī līdzcietību izteicējs. Kārtībnieks ziņo iecirkņa uzraugam:

„Šī nezināmā lauciniece lika savam līdzbraucējam zēnam izcelt ielu remonta aizsarga zīmi un brauca pa aizliegto vietu.“

„Tas nav labi, tā nedrīkst darīt,“ iecirkņa uzraugs saka: „Par to sastādīsim protokolu... Vai jūs tā darijāt?“

„Ja, mēs braucām pēc silķēm, un citādi nekādi mēs vairs nevarējām tikt garām: nē uz priekšu, ne sāpus, ne arī apgriezties. Tad es teicu Jozim, lai paņem nost sarkano lakatu, kamēr tiekam garām.“

Uzraugs nosēdās rakstīt un prasīja lauciniecei, kā sauc, kur pierakstīta, cik veca.

Šajā brīdī sniedza savu pasi līdzietības izteicējs un sacīja:

„Lūdzu pierakstīt mani par liecinieku. Varbūt, ka jūs pēc manas liecības atradīsiet par nevajadzīgu sastādīt protokolu.“

Uzraugs paskatījās pasē un uzaicināja nodot liecību.

„Es arī nācu pa ielu no Daugavas puses un visu laiku gandrīz reizē ar braucējiem,“ liecinieks iesāka: „Izlabojamās ielas viņā galā redzēju no sētas uzbraucam divus pajūgus, bet no iesākuma nepiegriezu braucējiem nekādas vērības. Kad nācām tālāk, kur izlabojamie darbi gāja pilnā spēkā un iela kļuva arvienu šaurāka, tad gan man iešāvās prātā: laucinieki aiz neziņas iemaldījušies nevietā. Kad pašā šimī galā viss bija aizsprostots un apgriezti arī vairs nevarēja, apstājos starp citiem arī es aiz ziņkārības: kā nu, nabadziņi, izkulsies no kibeles, kurā iekļuvuši aiz neuzmanības. Tālāko jūs jau zināt no kārtībnieka. Tikai to lūdzu ievērot, ka brauciens pa aizliegto vietu notika papriekš, pēc tam tikai izņēma aizliegto zīmi. Tā tad ļauna nodoma te nav.“

„Kā tur otrā galā tikāt virsū aizsprostotai ielai?“ uzraugs prasīja.

„Tikko izkrāvām ābolus, braucām tūlīn no sētas ārā uz ielu,“ lauciniece paskaidroja.

Uzraugs atdeva lieciniekam pasi.

„Paldies! Nevajadzēs nekāda protokola.“

* *

Māti gaidīdams, Jozis bij pārsēdies viņas kulbā. Lauķis bij pienācis tik tuvu priekšējiem ratiem, ka pat loks sniedzās pāri kulbas malai. Viņš tiecās pie āboliņa maisa, un izstieptās lūpas pastāvīgi čaukstināja maisu, meklējot kādu āboliņa lapu.

„Vajadzētu iedot pa kušķītim i Bērim, i Lauķim,“ Jozim iešāvās prātā, bet viņš nezināja, vai uz ielas to drīkst darīt, ka nesastāda atkal protokolu.

„Mājās taču daudz labāki!“ viņš nodomāja: „ne tur mātei jāmelo, ne tur ved sastādīt protokolus.“

Jozis nedroši palūkojās visapkārt, vai kāds neskatās, tad uzmanīgi atraisīja āboliņa maisu, izņēma sauju āboliņa un sniedza Lauķim, pats nelaizdams pavisam no rokām ārā, lai nenobirdinātu uz ielas.

Lauķis apēda pirmo sauju un vēl skatījās ar savu tumšo lielo aci, vēl kustināja lūpas. Jozis piespieda Lauķa silto galvu sev klāt un čukstēja:

„Nedrīkst, nedrīkst! Kad pārbrauksim Druvās, tad ēdīsim, cik patīk.“

Pēterelis.

Ilustrējis I. Zeberīņš.

Pēterelis jau nāca tajā vecumā, kad viss augums sāka tvīktin tvīkt pēc darba. Pats viņš ar Dukšeli stāvēja mežmalā pie govīm, bet acis un ausis viņam ir valā lielo kustībai: zirgus jau pārveda no aploka, rati izburkšķēja pa vāguža tiltiņu sētā; pie zirgstaļļa piesietais Krancis žļergstināja ķēdi un rēja, tomēr viņa riešanā neskanēja draudi, kā sagaidot iebraucam žīdus vaj zvejniekus, bet jautras skaņas, kā rotaļājoties, un jau vai aizkaukdamies, negribēdams laist sev garām braukt ārā no sētas.

Norībēja dambja tiltiņš lejā, pretīm avotiņam. Nu jau arī Pēterelis redzēja braucam pāri lielceļam ar balto ķēvi. Tā tad brauca pats saimnieks.

Ja, viņš sēž pašā priekšā uz ratu malas savā pašpītajā salmenē, aiz viņa Dūņa baltā lakatiņā ar grābekļa kātu gaisos. Bet vai ir arī Līziņa sarkanajā blūzītē, to viņš vēl nevar saredzēt. Un no viņas taču viss atkarājas.

Liekas, nav... Un uz reizi Pētereli pārņem nepatīkams īgnums.

„Izlutināta pilsētas skuķe! Baidās, ka govīs bīzos, ka būs jāpamet lieki soļi...“

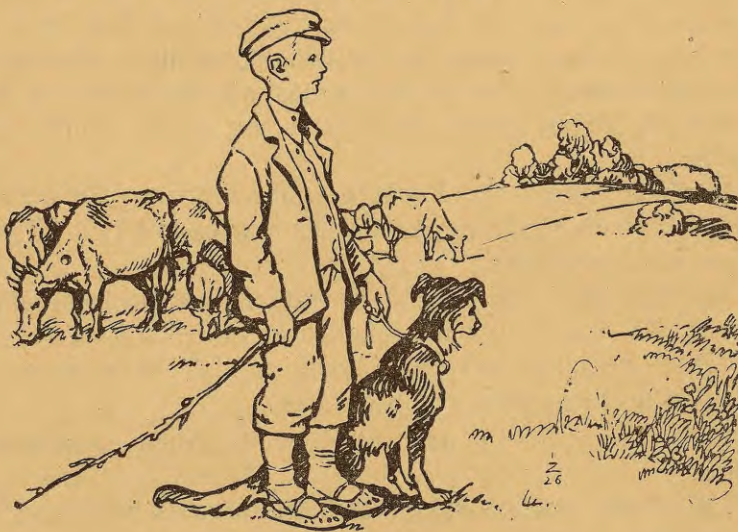
Bet patlaban apstājas baltā ķēve, un no ratiem, starp saimnieku un Dūņu, pārveļas pāri malai Līziņa sarkanajā jaciņā un tek šurp pie govīm.

„Žip, Dukšel!“ Pēterelis iesaucas, iesit ar plaukstu sunim pa krūtīm, un abi aizauklekšo govīm visapkārt, sagriezt tās kopā un dodas Līziņai pretīm.

„Šodien dunduru nav, un govīs ēdīs rāmi,“ Pēterelis sauc jau pa gabalu pretīm: „Bet vai tev ir kāds gabaliņš maizes līdzī? Citādi Dukšelis negribēs pie tevis stāvēt.“

Līziņa izņēma no priekšautiņa kabatas rīcīņu maizes, nolauza gabaliņu un pasvieda Dukšelim, bet pārējo atbāza atpakaļ.

Pēterelis atdeva Līziņai rīksti un aizskrēja uz pļavu bal-tai ķēvei pakal. Dukšelis nezināja, ko darīt, vai skriet Pētere-lim līdzī, vai palikt pie lopiem un ēst Līziņas maizi. Priekš- autiņa kabata bij pavisam atšāvusies, tik liels gabals vēl tur bij iekšā. Tā tad jāpaliek vien jau bij, kad apēdīs, tad jau arī vēl pagūs aizskriet uz pļavu pie Pētereļa.

Un Dukšelis ar spožām acīm sāka nolūkoties uz Līziņu un viņas kabatu ar maizi.

Pļavā saimnieks jau bij piegriezies pie sagraustā siena lē-veņa, sacēlis ratu rungas, un abi ar Dūņu lika siena klēpjus iekšā. Pēterelis neteica ne vārda, bet kāpa tūlīn ratos iekšā bradāt sienu. Rungu starpā siens ātri cēlās, un saimnieks ķē-rās pie dakšām.

„Nu tikai, priekšpuiš, pielūko, ka nenokrauji šķībi!“ saim-nieks Pētereli mācīja: „Priekšā skaties, lai ķēves mugura

vienumēr būtu vezuma vidū, bet pakalā vadies no abām riteņu pēdām.“

„Gan jau, gan jau!“ Pēterelis pašapzinīgi atsaucās: „Nav jau pirmo reizi vezums kļaujams.“

Pēterelis ņēma siena dakšas pretīm un klēpjēm lika pāpriekš visos četros stūros, tad vidū starp stūriem un krietni piespieda, beidzot pašā vidū un labi piebradāja.

Drīz vajadzēja ar nepabeigtu vezumu pārbraukt pie otra lēveņa. Dūņa pienāca drusku piegrābt nokārušos gar vezumu malām sienu, lai neizbirdinātu pa visu plāvu. Šur tur viņa tautsīdama piespieda grābekli cietāki un teica:

„Ka neiziet tāpat, kā viņreiz Staņislavam: krāva, krāva, kamēr beidzot pats nobruka ar visu sienu zemē!“

„Mūsu priekšpuisis nekad nepielaidīs tādu blamāžu!“ saimnieks atteica, ņemdams ķēvi pie galvas un vezdams pie nākošā lēveņa.

Braucot Pēterelis sēdēja pašā vezuma vidū, skatījās priekšā uz ķēvi un arī atpakaļ uz riteņu pēdām. Tagad viņš patiesi zināja, ka ķēve atrodas taisni pašā vidū un arī riteņa pēdas gāja taisni.

Bet kļaujot pie lēveņa, ķēve varēja pagriezties sāpus, meklēdama garšīgāko sienu, vai arī riteņu pēdas varēja būt šķības no tuvākas piegriešanās sienam. Droši vien arī Staņislavs tādēļ vien būs nokrāvis greizi un pats novēlies zemē ar visu sienu. Un nu Dūņa un Anna par to smējās visu laiku. Labi, ka viņš vēl daudz neprata latviski un tādēļ tikai labsirdīgi smaidīja, ko viņam arī nesacītu.

* * *

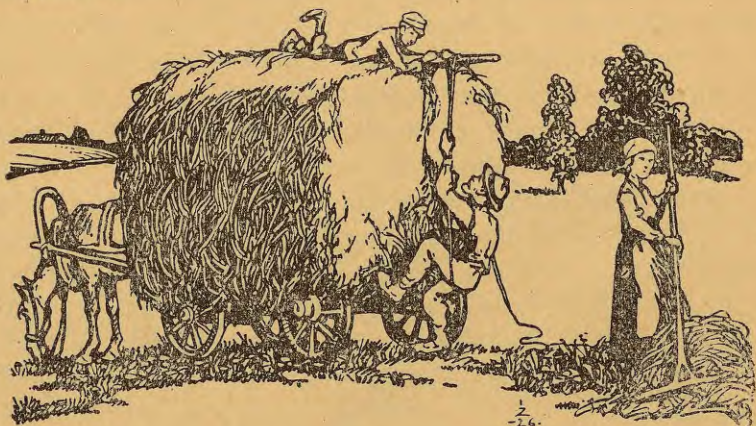
Siena vezums vēl nebij sakrāuts, kad piebrauca arī Staņislavs tukšos ratos. Dūņa viņam jau pa gabalu sauca pretīm:

„Vai negribi atkal kļaut vezumu?“

Staņislavs neko neatbildēja, tikai smaidīja un sāka rokām un kājām bīdīt lēvenī vairāk kopus sienu. Kad vezums bij

pilns, un saimnieks ņēma no ilkss virvi siešanai, Staņislavs arī pienāca palīdzēt savilkt un sasiet.

Pēterelis nolaidās uz zirga muguru un nolēca zemē. Staņislavs aizbrauca siena vezumu uz mājām, kņaut ārā ar veco Bērtuli un otru meitu. Bet Pēterelis sacēla rungas otros ratos un svieda arī pirmos klēpjus siena iekšā. Kad bij iekāpis jau ratos, mīdīt sienu, viņš ieraudzīja, ka tepat gar vezumu skraida arī Dukšelis.

„Līziņa būs tam atdevusi jau visu savu maizi, un nu viņš vairs nestāv pie lopiem,“ Pēterelim iešāvās prātā.

Viņš sāka no vezuma augšas bārties un dzīt Dukšeli atpakaļ:

„Se, ganos, se! Vai tev kauna nemaz nav? Apēdi maizi un tad aizeji prom. Vai tu iesi ganos, nekauna!“

Bet Dukšelis, vai nu saprata vai nesaprata, tikai viņš izlikās, ka neko nesaprot, luncināja asti un skatījās ar kņunkās savilktu purnu Pēterelim acīs.

„Tu esi tāds pat, kā Staņislavs: ko tev arī nesaka, tu savelci degunu kņunkās un smaidi. Pagaidi tikai, es tev uzlaidīšu piparus!“

Tad Pēterelis sauca Dūņai siena lēvenī:

„Vadzi, Dūņīt, nāc, uzdod Dukšelim kādas reizes ar grābekli, lai neskraida apkārt, bet iet atpakaļ pie lopiem.“

Dūņa sacēla grābekļa siekstu uz augšu, paskrēja uz Dukšeļa pusi, pakratīja grābekli. Iesist gan nedabūja, jo Dukšelis ar nolaistu asti paskrēja nostāk pļavā, nosēdās un gaidīja, kas būs tālāk.

Kad visi atkal mierīgi sāka turpināt savus darbus, un neviens nepiegrieza vairs sunim nekādas vērības, viņš pienāca atkal klātāk, notupās zemē un lūkojās atkal augšā uz vezumu, kur laiku pa laikam vairs siena parādījās Pētereļa galva.

Brītiņu pastāvējis, tad pasēdējis, Dukšelis beidzot nogulās uzgaidīt, kamēr Pēterelis galu galā tiks svabads, tad varēs kopīgi atkal apskriet kādu likumu. Līdz tam varēja drusku pasnaust.

Bet tikko Dukšelis bij nolaidis purnu uz izstieptajām priekšķepām, kad no vezuma griezdamās laidās šurpu Pētereļa cepure un nokrita netālu no Dukšeļa.

„Pēterelis vairs nav dusmīgs,“ Dukšelim tūliņ iešāvās galvā. Viņš piecēlās, piegāja un nogulās cepurei blakus.

Sakrauto vezumu palīdzēja savilkt un sasiet Dūņa, un saimnieks brauca uz mājām tukšajiem ratiem pretīm. Pēterelis atraisīja no vēdera savu bikšu uzsienamo auklu, apsēja to Dukšelim ap kaklu, un abi lēcīņiem metās pa pļavu prom pie lopiem.

Lai gan govīs ēda prātīgi un ganījās rāmi, tomēr Līziņa bij visai sapikusi.

„Es jau gribēju saukt tevi atpakaļ pie govīm,“ viņa teica Pēterelim: „jūs visi aizejat tur pļavā, un man vienai pašai garš laiks. Kamēr vēl bij maize, Dukšelis turējās pie manis, bet tikko apēda, tad arī tūliņ aizskrēja.“

Pēterelis atdeva Dukšeļa saiti Līziņai un pieteica, lai neļaižot vairs vaļā. Bet Dukšelim cieti piekodināja:

„Tā kā tu vairs neklaiņo apkārt! Katram jāstrādā, jā-

pelna sava maize. Tavs darbs ir: palīdzēt ganīt govis, viss viens, vai te Līziņa, vai es!“

Pēterelis aizskrēja atpakaļ pie siena.

Dukšelis paskatījās uz saiti savā kaklā, uz saites otru galu Līziņas rokā un izspieda dažas asaras no acīm.

* * *

Pēterelis bij atbraucis no Latgales uz Kurzemi par ganu. Viņa vecāki un mazākie brāļi un māsas dzīvoja Krāslavā, mazā būdiņā, Lauku ielā.

Tēvs katru rītu mazā tumsiņā gāja prom aiz žīdu kapiem dedzināt no sveķu celmiem ogles un tecināt darvu un terpenīnu. Vakaros viņš pārnāca vēlu, jo vēlu, lai nakts melnumu pārgulētu mājās, bet bieži nemaz nepārnāca, palika visu nakti turpat pie cepļa.

Pēterelis katru dienu gāja pie tēva uz cepli, jo mājās nebija ko darīt. Nogāja pa Krasta ielu lejā līdz Daugavai, lēca pāri sīkajām urdziņām, skatījās, kā plostnieki laida uz leju plostus, taisīja no skaidām arī pats plostus un laida upē.

Pašā stūrī stāvajā krastā kāpa augšā pie tēva ceplī. Tēvs melns, kā pats velns, bij vienmēr nevalīgs un sūtīja bērnus tūlī atpakaļ uz mājām:

„Ko jūs te maisaties darba cilvēkam pa kājām! Kungs ieskatīsies un aizdzīs arī vēl mani līdz ar jums projām. Ejat mājās, palīdzat kaut ko mātei!“

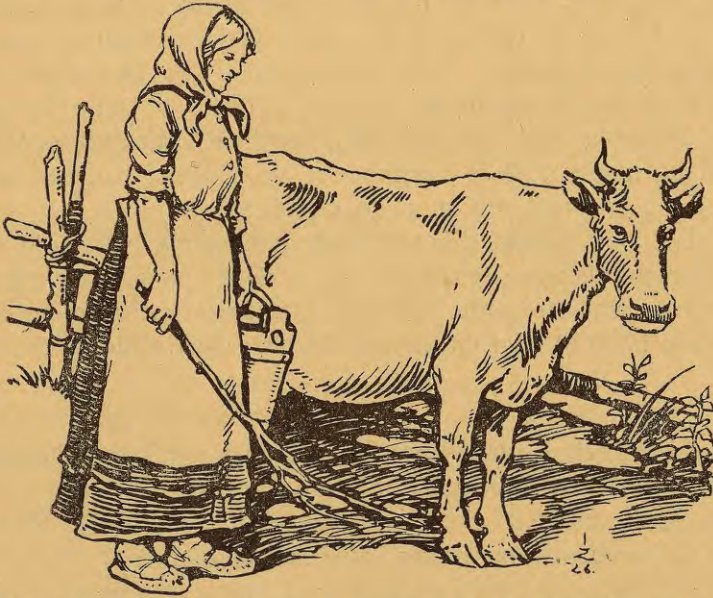
Bet mātei nebija daudz ko līdzēt. Ja pārnesa no meža strumpulīšus un ciekurus kurināšanai, tad vairāk nebija ko darīt. Un mātei vairāk patika, ka bērni bija ārpus mājas, nekā šaurajā istabiņā, kur mazākie par ēšanu vien domāja.

Gribējās, zināms, arī Pēterelim ēst, bet viņš zināja, ka tēvs ir vienīgais pelnītājs, ka visiem nepietiek no viņa peļņas, tādēļ bieži piecieta, kad citi plijās mātei virsū.

Tad pa Ziemsvētkiem pārbrauca no Kurzemes kaimiņu Dūņa pie savējiem ciemā un stāstīja, ka viņu mājās vajagot

gana. Māte bij apprasījusi, cik maksājuši pērnajam ganam, tad teikusi, ka par tādu algu varētu iet arī Pēterelis. Vēlāk Dūņa bij atrakstījusi, lai Pēterelis brauc vien pa Jurgiem prom, dabūšot līdz pirmajam decembrim tādu pašu algu, kā pērnais gans. Arī ceļš bij smalki aprakstīts un biļetes nauda atsūtīta. Un tā Pēterelis bij atticis Pūcēs.

Jau no pirmās dienas viņam te bij iepaticies.

Pie saimes galda ēdiena laikos varēja ēst, cik vien gribējās. Govis no pavasara puses laida pa pļavām gar pašu upmalu, un pa Līčupīti varēja izdzīvoties vēl labāki, kā pa Daugavu.

Saimnieks ar saimnieci arī bij jau veci un mājās vairāk nodzīvoja pa kambara galu: tur ēda, tur gulēja. Pa lielistabu vairāk rikojās meita Anna. Pēterelim no viņas bij bail, lai gan tā viņu nekad vēl nebij bārusi, ne arī kā citādi izrādījusi savu naidu. Uz govīm gan viņa dikti blāva un par vismazāko niecību tās sita. Varbūt no tam arī cēlās Pētereļa bailes.

Maija sākumā atveda no Rīgas puisi, lietuvieti Staņislavu, kurš prata tikai leitiski un poliski. Jau pirmā dienā ar viņu iznāca pārpratums: saimnieks viņam parādīja ar roku uz ratiem sētā, uz vāguzi, kur pašobelī karājās zirgu rīki, un teica, lai ievelkot ratus vāguzī un apkopjot zirgus.

Pēc brītiņa Staņislavs bij iejūdzis zirgu ratos, pārklājis sēžamo maisu ar segu, piebraucis zirgu pie durvīm un gaidīja, kamēr saimnieks nāks ārā braukt. Saimnieks sadusmojās, meitas ar Bērtuli smējās, bet Pēterelis atgriezta zirgu atpakaļ pie vāguža un jūdza nost. Staņislavs pats kaunīgi locīja kopā grožus un labsirdīgi smaidīja.

„Ko es ar tādu iesākšu līdz rudenim?“ saimnieks pukojās: „Priekš manis viņš ir kurlmēms: ne viņš saprot, ko es tam saku, ne arī viņš var man ko atbildēt.“

Bet pēc dažām dienām saimnieks apmierinājās, jo visus darbus Staņislavs saprata labi un strādāja visu laiku neapstādamies, kamēr to sauca mājās ēst. Cēlienu sākumos gan saimniekam bij jāiet līdzī un pašam jāparāda, kas strādājams.

*

*

*

Abas meitas smējās par Staņislavu pie katra gadījuma un, ja nebij nekāda iemesla, tad tišam uzprasīja:

„Kudi važosi?“

Un smējās atkal pašas par savu jautājumu.

Pēterelim jau no pirmās reizes kļuva Staņislava žēl, tā kā tūliņ ķērās zirgam pie galvas un palīdzēja to nojūgt. Lai gan Staņislavs jau bij pieaudzis cilvēks, tomēr Pēterelis mēģināja ļoti dzīvi iejusties viņa vietā, ja viņš pats būtu iekļuvis pavisam svešos laudīs un neprastu vēl viņu valodu.

Viņš brauca uz Pūcēm, zinādams te priekšā jau pazīstamo Dūņu, un pie tam varēja ar visiem sarunāties. Un tomēr viņš vēl tagad jutās daudz labāki un brīvāki, ja bij viens laukā vai mežā ar saviem lopiem un Dukšeli, nekā mājās. Visvairāk nopiests viņš jutās, ja atradās ar Annu divātā. Tāpat arī saim-

nieka un saimnieces skatus viņš nevarēja panest un steidzās tūliņ projām un izdomāja ko darīt. Kad žagari jau bij piecirsti un pienesti, tā kā namā un plītskaktā nebij vairs vietas, tad ķēra nēsus un steidzās uz avotiņu pēc ūdens. Ja nevajadzēja arī ūdens, tad cirta pie dīķa žagarus un krāva turpat kaudzē.

Pēterelis nosprieda paskaidrot kādreiz Dūnai, cik nelaba tāda zobošanās par otru cilvēku, un palūgt, lai viņa vairs tā nedara. Ja Anna paliks vienīgā zobotāja, tad viņa arī aprausies. Bet nekad viņam nebij dūšas uzsākt ar Dūņu par to runāt. Tikai pēc katras zobošanās viņš mēģināja Staņislavam siltāki piespieties, pūlējās padarīt tam ko patīkamu.

Kādā pēcpusdienā Pēterelim palaimējās saķert kādus pārdesmit vēžus. Pārdzinis govīs, viņš tos paslepus novārija, kamēr meitas ar saimnieci vēl rikojās pa laidaru ar govju kopšanu un slaukšanu, un paglabāja turpat virtuvē zem skujām, lai meitas, atnākušas istabā, nesaostu un neapēstu, jo kamēr vēl vēži garoja, stipra smarša plūda uz visām pusēm. Paēdis ātrāk vakariņas, Pēterelis izgāja virtuvē, ienesa vēžu bļodiņu iekšā un palika zem Staņislava spilvena.

Meitas vēl ēda pie galda, kad Staņislavs atrada vēžus, piegāja ar visu bļodiņu pie Pēterēļa, noglaudīja smaidīdams viņa galvu, bet ar vēžiem nosēdās atkal pie galda, ēda pats un pabīdīja arī meitām, lai ēd. Dūņa pasauca arī Pēterēli. Visi pusumsā kļuva lobīja līpiņas, sūkāja kājiņas un skripšķināja spīles.

„Kad tu, Staņislav, atkal kurp važosi?“ Anna ieprasījās un sāka skaļi smieties: „Ilgi tagad neesi nekur braucis.“

Smējās arī Dūņa. Atvēra arī Staņislavs savus baltos zobus uz smaidiem. Pēterelim tas tā ķērās pie sirds, ka viņš izgrāba no bļodiņas visus vēžus un aiznesa vecajam Bērtulim, kurš jau bij ielicies gultā uz naktsguļu. Un arī pats tūliņ iekrita gultā.

Svētdienas rītā Dūņa aiznesa Pēterelim brokastis. Ēdot Pēterelis gribēja Dūnai teikt, lai nezobojas par Staņislavu, bet

visu laiku it kā kāds turēja cieti viņa pakakli. Dūņa jau sniedzās pēc podiņa, lai ietu uz mājām, bet Pēterelis saturēja podiņu aiz saites un ieteicās:

„Kādēļ tu, Dūņa, arī vēl vienumēr smeijies par Staņislavu? Viņš taču nav vainīgs, ka neprot latviski.“

„Kādēļ tad viņš te nāk? Būtu varējis strādāt turpat mājās pie savējiem!“ Dūņa atteica.

„Cik tu ātri visu aizmirsti!“ Pēterelis tai pārmeta: „Vai mēs arī nevarējām palikt Krāslavā un strādāt? Bet tur nebij ko strādāt, un mēs braucām uz Pūcēm. Un viņš tāpat. Mūsu laime ir tā, ka mēs bez mūsu krievu valodas protam arī latviski un atrodam darbu mūsu pašu zemē, bet viņam bez valodas prasības bij jādodas pāri robežai.“

„Kādēļ tad viņš nemācās latviski?“ Dūņa ieminējās.

„Ja tikai tik viegli varētu iemācīties svešu valodu! Mēs arī dzīvojam ar viņu kopā tagad jau labu laiku, dzirdam viņu dažreiz ko sakam. Un cik esam iemācījušies? Vienīgi vārdu „važosi“, un to pašu vēl, varbūt, nepareizi. Staņislavs tagad jau daudz saprot, ko sakam, tikai pats vēl nevar runāt. Varbūt arī kaunās, jo jūs vienumēr zviedzat!...“

„Nu, es vairs nesmiešos,“ iesaucās Dūņa, paķēra podiņu un aizskrēja.

* * *

Ap Jāņiem atbrauca Līziņa ar māti pavadīt te vasaru.

Anna viņām stāstīja pa visiem mājas sīkumiem un neaizmirsā arī par zirgu iejūgšanu.

„Par to mēs viņu vēl līdz šim zobojam,“ Anna teica.

„Vai viņš citādi ir krietns cilvēks?“ Līziņas māte ieprasījās.

„Nevar sūdzēties: strādā savus darbus, neviena neaiztiek, tikai nerunā nevienu vārdu,“ Anna atbildēja.

„Tad jau nav ko zoboties. Mēs jau arī nemākam viņa valodu. Galvenais, kad tikai labs cilvēks! Gan valodu iemācīsies,“ Līziņas māte noteica.

Pēterelim tūlī iepatikās Līziņas māte un arī pati Līziņa. Un vēžus, un vēdzeles viņš tagad ķēra un nesa Līziņai. Arī pirmās zemenes lasīja viņai. Tad Līziņa pati sāka nākt pie viņa ganos, un Pēterelis jau no rītiem agri uzmeklēja, kur ir zemenes, bet pats nerāva. Kad pēc brokastīm atnāca Līziņa, tad veda un rādīja, lai lasa viņa pati.

Dienas vidos saimniece sūtīja Pētereli gulēt, lai neaizmigtu kādreiz ganos, bet Pēterelim nemaz nenāca miegs. Tikko citi aizmiga, viņš iegāja dārzā pie Līziņas, un abi gāja uz upi ķert vēžus.

Līziņa baidījās kāpt ūdenī un bāzt rokas melnajās alās, lai gan labprāt būtu izvilkusi kādu vēzi. Un kamēr Pēterelis grābstījās pa alām, sūkstinājās un pukojās, tikmēr Līziņa lēkāja krastā pa zāli un prasīja:

„Vai ir? Vai liels? Vai kniebj gan pirkstos?“

Un Pēterītis tišām padīžojās:

„Ir gan! Liekas, varens krābainis! Un vēl kā kniebj: griež kā ar šķērēm!“

Līziņa sauca, lai nevelk ārā, lai atstāj pikto alā, lai meklē

citu, kurš nav tik dusmīgs. Bet Pēterelis neatlaidās, izvilka zaļimelno tēvaini un izsvieda malā zālē. Vēzis ilgi pērās augšpēdu ar lipu, kustināja visas mazās, sīkās kājiņas un stiepa garās spiles, ķērās zālē un svempās, kamēr uztika uz kājām un sāka rāpties atpakaļ uz upes pusi.

„Bāz nu kulē, tagad vēzis vairs nevar neko padarīt!“ Pēterelis sauca.

Un Līziņa bailīgi ņēma pie muguras čaulas, bet vēzis iekērās ar spīlēm un mazām kājiņām zālēs un turējās, kamēr norāva zāles un iekļuva ar visām kulē...

* * *

Pret rudeni Līziņa bieži nāca Pētereļa vietā ganos, un viņš palīdzēja darbā, kamēr Līziņa ar māti beidzot brauca prom.

Pirms aizbraukšanas Līziņas māte iedāvināja abām meitām pa strīpainam un baltam priekšautam, bet Pēterelim spožu divlatu gabalu. Līziņa teica, ka viņas pa Ziemsvētkiem atkal atbraukšot un dedzināšot te eglīti, un Ziemsvētku vecītis atnesišot savā maisā katram dāvanas un saldumus.

„Es pa Ziemsvētkiem te vairs nebūšu, jo esmu salīgts tikai līdz novembra beigām,“ Pēterelis ieteicās, un viņa balsī bij dzirdams it kā žēlums, ka nedabūs redzēt eglīti un dāvanas no Ziemsvētku vecīša.

„Būsi gan!“ Līziņa apgalvoja: „Anna precēsies un aizies rudeni projām, un krusttēvs ar krustmāti teica, ka līgšot tevi palīdzēt Dūņai pa ziemu apkopt govīs un piecirst žagarus. Vai tu gribēsi palikt?“

„Ja!“ Pēterelis ātri atbildēja, jo viņš stādījās sev priekšā, ka viņi lielajā istabā tad būs trijātā vien: Staņislavs, viņš un Dūņa. Un ziemsvētkos atbrauks arī Līziņa ar māti, un ieradīsies arī ziemsvētku vecītis.

Bet tad viņš apjuka un apklusā, jo jaunajos apstākļos izīra visi viņa līdz šim lolotie sapņi: simtām reizēm viņš jau bij

stādījies sev priekšā, ka pirmajā decembrī saimnieks viņu aizvedīs ar visām viņa sapelnītajām mantām uz staciju, kur viņš nopirks biļeti līdz Krāslavai. Tur viņā galā stacijā būs pretīm vairāki žīdu važoni, bet viņš dos savu latu tuvākajam kaimiņam no Lauku ielas, Šļomam Šūlmanim, un brauks ar viņu līdz pilsētiņai. Un māte un mazie brāļi un māsas priecāsies un brīnīsies, kā viņš tā uz reizi pārbraucis negaidot ar važoni. Un raisīs vaļā viņa atvestos maisiņus ar gaļu, zirņiem, putraiņiem. To visu viņš atdos mātei, bet pats tūlīn steigsies lejā pa balto piena miglu uz Daugavu un dosies pie tēva un negaidīti izkāps pie cepla no Daugavas'biezās miglas...

„Bet papriekšu es gan gribētu uz kādu laiciņu pārbraukt uz mājām pie savējiem,“ viņš tad nedroši Līziņai piebilda.

„Gan jau tevi atlaidīs!“ Līziņa droši noteica.

Aizbrauca Līziņa ar māti, un darba laikos lopus nāca ganīt pati saimniece. Nokopa visu labību no laukiem, atveda kuļmašīnu, atšķīra graudus no salmiem. Apsējās. Par Annas precību sāka jau runāt katru dienu. Saimnieks jau dīdzināja iesalu kāzām, bet ar Pētereli vēl neviens neko nerunāja par palikšanu. Viņš jau sāka domāt, ka saimnieks, varbūt, būs nospriedis citādi, un iztiks pa ziemu bez viņa. Varbūt pat ir nemierā ar viņu un viņa darbu.

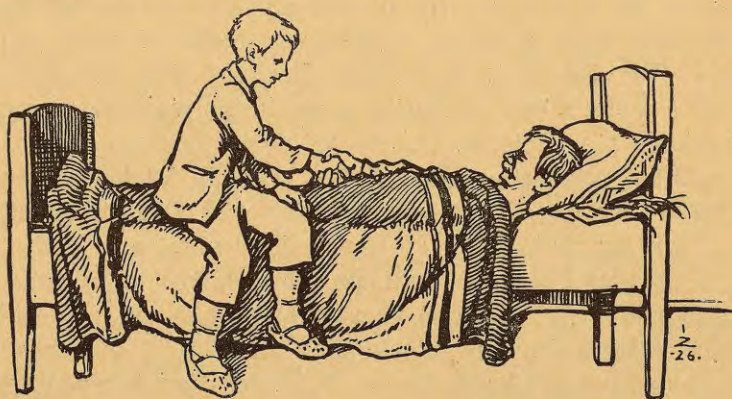
Un Pēterelim kļuva smagi ap sirdi, ka būs te jāatstāj Staņislavs ar Dūņu, ar kuņiem pa vasaru tā saradis, un nākošā pavasarī būs jāmeklē vieta atkal citā malā pie svešiem ļaudīm, kur, varbūt, visi būs tādi, kā Anna, ar kuņu nevarēs iedzīvoties.

Oktoobra beigās uzkrīta pirmais sniegs un lopus atstāja kūti. Pēterelis sacirta žagarus, pienesa pilnu virtuvi un sakrāva veselu strēķi ārā pie žagaru čupas. Tad gāja saimniekam prasīt, ko tagad darīt.

„Kā tad būs? Vai tu paliksi arī pa ziemu pie mums?“ saimnieks prasīja: „Tādā gadījumā tagad, kamēr vēl ir abas meitas, tu varētu aizbraukt kādu nedēļu uz mājām paciemoties. Maksātu es tev samērīgi tādu pašu algu, kādu norunā-

jām par septiņiem darba mēnešiem, tikai tagad, zināms, par pieciem. Bet uz nākošu gadu ligsim par jaunu, jo tagad būs lielāks un gribēsi vairāk.“

Pēterelis bij priecīgs un taisījās ceļā. Svētdien Staņislavs viņu aizvedis uz staciju, un visvēlākais pēc pāris nedēļām viņš būs atkal atpakaļ.

Bet jau sestdienā Staņislavs neko neēda, tikai dzēra vien, bet svētdienas rītā nemaz necēlās augšā. Stipri sāpēja galva, un bij liels karstums. Lūpas bij sausas, un visu laiku slimais dzēra lieliem malkiem aukstu ūdeni.

Dūņa piedāvājās aizvest Pētereli uz staciju. Bet Pēterelis atteicās braukt. Viņš gribēja palikt te, kamēr Staņislavs izveseļošoties.

Saimniekam tas bij pa prātam.

„Varēs apkopt zirgus un pārvest kādus vežmelus žagaru,“ viņš teica.

Pēterelis visu svētdienu nosēdēja pie Staņislava gultas.

Naktī Pēterelis paņēma savu spilvenu no galvgala un pārlika līdzšinējā kājgalā, tuvāki pie Staņislava galvas, un bieži klausījās viņa ātrajā elpošanā.

Pret ritu Pēterelis cieti aizmiga un redzēja sapņos, ka aiz

viņa gultas visa sienmale ir tukša, ka Staņislavs aiznests uz riju, bet viņa gulta uzcelta bēniņos.

Kā viņš bij izlēcis no gultas un ko saucis, viņš pats nezināja, tikai atjēdzās, kad Anna to bāra:

„Ko tu te klimsti, kā spoks, un neļauji cilvēkiem gulēt!“

Pēterelis tumsā bij sataustījis Staņislava karsto galvu, un slimnieks turēja cieti viņa roku savā kvēlojošā plaukstā.

Kad mazā gaismiņā Anna jau bij aizgājusi pie govīm, Dūņa pienāca pie Pēterēja gultas un čukstēja:

„Ko tu tā noņemies ar to Staņislavu! Paliksi vēl pats slimis un neaiztiksi nemaz uz mājām!“

Pēterelis saķēra Dūņas roku, spieda un čukstēja pretīm:
„Viņam taču te nav neviena tuva cilvēka!“

*
*
*

Pirmdienu Staņislavs vēl nogulēja, bet otrdienā karstums bij nokritis un pusdienā slimais apēda jau pus silķes. Trešdienu viņš vēl nosēdēja, mētelī ietīnīes, savā gultā, bet ceturtdienas rītā gāja jau atkal savā darbā.

Dūņa aizveda uz staciju Pētereli ar viņa sapelnītajiem pārtikas maisiņiem. Pēc nedēļas viņš jau bij atpakaļ un stājās tūlī Dūņai palīgā pie govju kopšanas un slaukšanas.

Anna arvienu retāki gāja uz laudatu un decembra sākumā baznīcā klusu salaulājās un aizbrauca pavisam projām. Kāzas nekādas netaisīja: padzēra saimnieka alu, uzēda saimnieces rausus, un jaunais pāris taisījās ceļā. Staņislavs iejūdzta zirgu un piebrauca pie durvīm. Ratos sēzdamās, Anna sniedza Staņislavam roku un smiedamās teica:

„Šoreiz nu es važošu!“

Tagad arī Pēterelis neņēma viņai to jaunā, bet smējās līdzī. Staņislavs sauca līdz ar citiem pavadītājiem:

„Visu labu! Daudz laimes!“

Darbs Pēterelim tagad nebij grūts, un īsās dienas pagāja vienā skriešanā. Pēc govju pārdzišanas, paēdināšanas un iz-

slaukšanas bij jāsakrata ēdamais rītdienai. Gaŗi izkultie salmi bij jāsagrieŗ ar īpaŗu grieŗamu maŗinu sīkāki, jāliek pa kārtai siens, pa kārtai sagrieŗtie salmi un ar dakŗām viss krietni jāsamaisa un jāsakrata, tā kā līdz ar sienu govis apēstu ari salmus, kuŗus tāpat vienus labprāt neēda. Pēc tam vēl bij jāsagrieŗ āboliņŗ zīrgiem, jāsakapā kartupeļi cūkām un jāsacērt ŷagari.

Zīrgstaļļa tīrīŗanu viņŗ papriekŗ uzņēmās Staņislava vietā, bet vēlāk ŷis darbs pilnīgi pārgāja viņa zināŗanā. Tas aizņēma tikai kādu stundiņu katru dienu, un uz to Pēterelis lepojās, jo tas bij viņa vienģgais vīrieŗu darbs.

Gaŗie vakari viņiem pagāja ļoti patīkami trijātā lielīstabā. Dūņa kaut ko adīja vai lāpīja, bet Staņislavs ar Pētereli kaut ko grieza no koka. Staņislavam īznāca diezgan labas figuras, un viņa plauktiņŗ pie gultas bij piekrauts gan ar cilvēciņiem, gosniņām, sunīŗiem un zīrdziņiem. Pēterelim tā neīzdevās, bet viņŗ vainoja savu dunčeli.

„Mans dunčelis neder tādiem darbiem: viņŗ ir strupīŗ, biezs un netur ari zobus. Vairākas reīzes esmu mēģināģis viņu ārdēt, bet nekas nelīdz. Pagaid, kad es īegādāŗos tādu nazi, kā tev, tad man ari īznāks!“ Pēterelis sevi mierīnāja.

Staņislavs tikai smaidģja un nekā neatteīca.

Pēterelis sapņoja par divām lietām: krietnu nazi un siltu ziemas cepuri. Tos viņŗ vienumēr taisģjās pīrkt, kad dabūŗot algu. Bet nekas neīznāca, jo alga vēl nebīj ne īzpelnģta, kad jau no Krāŗslavas pienāca vēŗstules, un pīderģgie prasģja ari vienu lielākas sumas naudas, nekā saimnieks varģja dot. Un tā Pēterelim nekas neīznāca no pīrkŗanas.

Tomēr uz vietģjo kooperatīvu viņŗ ŷad un tad aizģģja Staņislavam lģdzi un apŗkatģja ī nazi, ī cepuri, ī citas labas lietas, bet nopīrka katru reīzi tikai par daŗiem santīmiem kuŗvēr, papģru un pastmarku, ko aizrakŗtģt vēŗstuli uz Krāŗslavu.

No Rģģas pienāca vēŗstule. Lģzģģas māte rakŗģja, lai div-

desmitajā decembrī sūtot pretim zirgus; braucot viņas abas ar Līziņu, lai paņemot līdzī kādas segas, kur ietīt kājas, jo abas ļoti baidoties no kāju sasaldēšanas.

Pretim aizbrauca pats saimnieks, piekrāvis pilnas kamaņas ar segām un kažokiem. Ap pusdienu pārbrauca vasaras viesi, un Līziņa tūlī uzprasīja Pēterelim, vai esot arī kamaņiņas vai slēpes, ar ko laisties no kalna.

Un Līziņa pavadīja visu augu dienu ārā, vizinādamās no kalna gan viena pati, gan kopā ar Pētereli.

Dienu priekš svētkiem saimnieks pārveda no meža skaistu kuplu eglīti, ienesa lielajā ļaužu istabā un iestiprināja kājā. Kamēr vēl bij gaišs, Līziņa ar Pētereli svabadi skraidīja ap eglīti, bet kad satumsa, viņus abus aizsūtīja otrā galā, un lielleņēm eglīti puškot.

Abi nepacietīgi gaidīja un pie katras durvju virināšanas, steidzās pretīm. Bet viņus nesauca un nesauca.

Beidzot ienāca Līziņas māte pati, saņēma abus pie rokām un veda iekšā ļaužu istabā. Eglīti patlaban tikai aizdedzināja, un ugunis skrēja pa stīdžinām no vienas svecītes uz otru, ar vienu augstāki un augstāki, kamēr nonāca pašā eglītes galā, kur blakus beidzamajām svecītēm bij piestiprināts sudraba eņģelis ar izplēstiem spārnjiem un mirdzoša zelta zvaigzne ar astoņiem žuburiem.

Eglītes zaros lidoja zaļi, sarkani, dzelteni, zili un zelta putniņi. Spilgti krāsainas bumbas, zeltīti rieksti un bārkstainas konfektes sveču siltumā lēni grozījās.

Vietu vietām zaros un apakšā uz eglītes kājas vizuloja zelta bārkstītes vates sniegā.

Lielie pavirzījās nost un skatījās, kādu iespaidu eglīte atstās uz Līziņu un Pētereli. Bet Līziņai šķita, ka eglītē te, Pūcēs, tiek dedzināta vairāk Pēterelim, tādēļ paņēma to pie rokas un veda eglītei apkārt.

Pēterelim spožajā žilbumā likās, ka viņš nestaigā ap eglīti, bet eglīte pati visu laiku griežas un peld gaisā.

Līziņas māte paņēma Līziņas roku un teica:

„Dziedi tu arī līdzī!“

Saimniece iesāka:

„Ak tu, priecīgā,
Ak tu, svētīgā,
Ziemas svētku dieniņa...“

Savrūp palika klausītājos Staņislavs, Dūņa un Pēterelis, jo viņi neprata dziesmas vārdus.

Pēc nodziedāšanas saimniece atnesa uz paplātes speķraušus, bet saimnieks sniedza alu un skubināja visus uzkost un iedzert.

Līziņa steidzās pie eglītes, kur zem zariem sniegā bij katram nolikta dāvana arī uzrakstu.

Saimniece dabūja siltas drēbju kurpes, saimnieks garu porcelāna pīpi, Dūņa jaku un galvas lakatiņu, Staņislavs pusduci mutautiņu, bet Pēterelim bez mutautiņiem Līziņa vēl pasniedza savu somiņu ar grāmatām un rakstāmlietām.

„Tu vasarā teici, ka gribot mācīties, tādēļ tev atvedu savas grāmatas, kuņas man vairs nevajaga.“

Ar spožām acīm Pēterelis taisīja valā somiņu un vilka ārā grāmatas, burtnīcas, zīmuļus un spalvas kātu ar neizlejamu tintnīcu. Visi bij sastājušies ap galdu un ņēma dzīvu dalību Pētereļa priekos. Bet Dūņa teica Līziņai:

„Tur zem eglītes sniegā vēl ir kāds sainītis.“

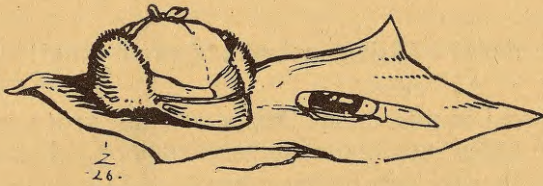
Līziņa nolēca no sola, paskrēja zem eglītes un atgriezās ar vistoklīti rupjā, dzeltenā ietinamā papīrā. Ar neveiklu roku bij uzrakstīts:

„Manam vienīgam draugam Pēterim.“

Pēterelis tina vaļā: silta ziemas cepure un tajā nazis, kurus viņš kooperatīvā tik bieži bij aplūkojis.

„Tie jau tepat no bodītes!“ viņš dikti iesaucās: „Tos tu, Staņislav, man esi nopircis?“

Un viņš tūlīņ skrēja pie Staņislava gultas, ķērās tam apkārt un sāka to skūpstīt.

Mālkalnā.

Ilustrējis I. Zeberīņš.

Kad cits neviens jaunsaimnieks negribēja doties Mālkalna b'ezajos krūmos un strīdējās ap gabaliem muižas iestrādātajos laukos, Plostiņš ar mierīgu sirdi pieņēma atmērīto gabalu mežā. Sieva viņam pārmeta:

„Citi varēs jau tūliņ sākt sēt un rudenī ēdīs jau savu maizi, bet mums paies divi, trīs gadi, kamēr krūmus vien iznīdēsim!“

„Ko lai dara? Visiem neiznāk gatavie lauki! Kādam tomēr jāēdas mežā iekšā.“

„Kādēļ tad mums taisni jāuzņemas tas grūtums?“

„Viegli nebūs nevienam jaunsaimniekam. Bet gan Dievs līdzēs, kad tik paši neturēsim rokas klēpī!“

Sieva vairāk arī neko neteica, bet stājās ar bērniem tūlīn vīram palīgā pie būdu taisīšanas.

Koka materiāli lejā, lidzenumā jau bij visi sagatavoti pie kopīgi atvestā gatera. Tagad veda augšā vispirms dēlus būdām. Pirmām kārtām vajadzēja uzcelt divas būdas — pašiem un Lauķim. Mazākie bērni palika vēl lejā Podiņos kopā ar māti apkopt abas govīs, aitas un suķēnus. Māte katru rītu uznāca Mālkalnā palīgā un vakaros gāja atkal atpakaļ pie bērniem un lopiem. Bet Anšelis ar Liželi palika te visu laiku pie tēva.

Pirmās būdas cēla zem abu lielo egļu zariem, lai aizsargātos no pavasara lietus. Vēlāk varēs celt arī zem ozoliem, jo, kamēr atvedīs govīs un sīkos lopus, arī tiem jau būs lapu aizsargs pret lietu.

Nocirta apsītes, apšķībīja zarus, saslēja kārtis, nosēja klūgām, pārlika krustiem balstu un cēla stāvus dēlus būdai. Šķirbas nobakstīja ar sūnām, čukuram pārlieca pāri egļu kriju. Tomēr naktīs vēl bij vēsi. Tad Anšelis ar Liželi sado-

māja uzcelt būdā no atnestajiem kriegēļiem primitīvu krāsniņu. Tagad gan dūmi būdā bieži turējās līdz pusei, bet silts arī bija. Lauķa būda arī bij krietni nobakstīta, tomēr Līzele vēl vienmēr žēlojās, ka Lauķim salnainajos rītos esot auksti.

„Viņam nesalst vis,“ tēvs paskaidroja: „Lopiem nav tā, kā mums, viņiem palīdz pati daba: tikko rudenī aukstums pieņemas, viņu vilna sāk augt garāka. Tagad Lauķis apvēlies ar pavisam biezu kažoku. Bet kad vairs nebūs aukstās salnas, kokiem sāks plaukt lapas, tad arī Lauķim sāks iet nost plušķainā, liekā vilna.“

Pusdienu vārīšanai un vakariņu un brokastu sildīšanai uz mūrēja būdas tuvumā īpašu plītiņu, bet maizi vēl arvienu cepa apakšā Podiņos.

No rīta mazā gaismiņā tēvs modināja arī abus paligus, ņēma lāpstas, kapļus un cirvjus un stājās pie koku lišanas.

Auga te pa lielākai daļai lazdas, gan vecas žuburainas, gan jaunas slaidas. Līzele gāja papriekšu, ar lāpstu atrakdama saknes; Anšelis ar kapli cirtās jau dziļāki iekšā pie saknēm, bet tēvs pats ar cirvi nāca nopakaļus, gāza krūmus apkārt un vilka ārā no zemes.

Pret brokastīm atnāca māte ar pienu, uzsildīja brokastis un, kamēr vēl pusdienas nebij jāvēra, visu rīta cēlienu vilka izgāztās lazdas ārā malā un krāva strēķi: smagos, žuburainos vienkopus, tos vaļas brīžos sacirtis malkai un žagariem, bet jaunās, slaidās īpaši, tās tēvs jau tagad pa svētdienām pārstrādās stīpās.

Lauķim tēvs katru vakaru slēdza kājas dzelzs pinekli.

„Ko var zināt, kas viss var notikt,“ viņš teica: „dzīvojam pašos meža biežumos... Suņa arī mums vēl nav, kurš varētu padot ziņu, ja kāds ļauns cilvēks tuvotos.“

Māte solījās kādā vaļīgākā brīdī aiziet uz Brenčiem, kur agrāk bij dzīvojusi par meitu, varbūt tur dabūšot sunīti. Un patiesi, svētdienas pievakarē viņa atveda saitē no Brenčiem nelielu dzeltenu šunēli, kuram i māte, i visi citi te bij pilnīgi

sveši. No iesākuma viņš neēda pat maizi, bet smilkstēja visu laiku un mēģināja galvu izdabūt ārā no saites: ļoti viņam gribējās tikt atpakaļ uz mājām pie draugiem un pazīstamiem.

Pirmo nakti Līzele ļāva šunelim izgulēties būdā, bet otrā dienā tam uztaisīja īpašu būdiņu no čemuriem, dēļiem un skuju zariem blakus plītinai. Kad māte otrā rītā atnāca, šunelis jau viņai luncinājās pretīm, kā vecs paziņa, ēda jau arī maizi, laka uzsildītās brokastis un reižu reizēm iekaukstējās.

Anšelis ar Līzeli gribēja šuneli saukt par Brenčeli, kā piemiņu viņa agrākai mājvietai, bet māte tam pretojās:

„Nevar taču sunim dot cilvēka vārdu! Brenči vēl apvainosies, ka par viņu labo sirdi mēs zākājam viņu godīgo vārdu. Saucat kā citādi!“

Sprieda, sprieda un beidzot vienojās saukt par Ķaukstīti.

Un Ķaukstītis ķaukstēja dažreiz visu nakti, jo tepat tuvumā pa mežu tekāja i lapsas, i āpši, i zaķi, bet kokos knakstinājās gan visādi putni, gan vāveres.

Svētdienā lazdas necirta un plēsumu neplēsa. Līzele ar Anšeli pagulējās ilgāki būdā uz saviem salmu maišeljiem. Bet tēvs pats jau no mazas gaismiņas taisīja stīpas.

Gludās, jaunās lazdas viņš plēsa ar dunci vidū pušu un atrāva mizu, ierīkoja turpat pie ozola drāžamo solu un ņēmās ar slimestu saplēstās lazdas apdrāzt par stīpām. Kamēr māte atnāca ar pienu, viņam jau bij nodrāzts vairāk par piecdesmit baltu stīpu. Iegriezis katrā galā pa robam, viņš tās sasprauda apaļniski un uzmauca ozola zarā kaltēt.

Līzele ar Anšeli bij nokaunējušies, ka tik ilgi bij nogulējuši, bet tēvs viens pats strādājis. Pēc brokastīm viņi aizskrēja ātrāki un sāka uz savu roku strādāt: mizoja, plēsa un drāza, kamēr atnāca tēvs.

Tēvs darbu nost neņēma, bet parādīja, kā labāk izdarīt. Pret pusdienu abi jaunieši tā bij ievingrinājušies, ka varēja jau paši saplēst un izdrāzt labas stīpas.

„Tagad jūs divi varēsiet gatavot stīpas,“ tēvs teica: „par tām pilsētā dabūsim kādu grasi naudas, bet es taisīšu dažus sīkumus jaunajai mājai: neiznāks, varbūt tik glīti, bet par to atkal nebūs jāmaksā amatniekam.“

Un tēvs uzvilka ozola zaros dažus dēļus par jumtu, lai liet- tus laikā nesaslapinātu apstrādātās lietas, un zāģēja, un ēve- lēja, un kala ar kaltu logu un durvju stenderes, bēģeļus un palodzes. Un tā darbam izlietoja visus brīvos brīžus.

Vēl pēc kādas nedēļas pirmie lauciņi Mālkalnā jau bij at- brīvoti no kokiem un saknēm, un Lauķis stājās virsū ar arklu, lai krietni visu vēl pārrušinātu un pārrautu no virsas nere- dzamās saknes. Laučiņš bij nospriests pirmajiem agrajiem kartupeļiem.

Un visiem četriem nenogurstoši strādājot, katru nedēļu nāca klāt pa jaunai rūtiņai gan vasaras rudzīem, miežiem, vē- lajiem kartupeļiem un beidzot arī auzām pašam arkla vilcējam.

Nu gan arī bij pienācis laiks, kad sēt vairs neko nevarēja, jo līdz rudenim vairs neienāksies. Tādēļ arī šimbrīžam plē-

sumu plēšanai meta mieru un stājās pie ēku celšanas. Šogad vismaz jāuzceļ viena ēka, kūts Lauķim un citiem lopiem, un otrā galā klētiņa, kur tagad varēs dzīvot paši, kamēr nākošā gadā paspēs uzcelt istabu.

Par kūti Plostiņš daudz bij domājis, prātojis un spriedis ar citiem, vai nevarētu uz reizi ietaisīt pēc visām jaunlaiku prasībām, ar cementa grīdu un virscas notekām. Bij braucis diezgan tālu ka'miņos skatīties, kur tā jau bij ierīkots. Atrada gan arī visu ļoti teicamu un vēlamu, tikai nebij pa spēkam: nebij iespējams maksāt daudzos tūkstošus i par cementu, i meistaram. Šimbrīžam bij tā vien jāierīko pa vecam, ar laiku varēs pārtaisīt, kad atļaus līdzekļi.

Un raka pamatus, un vēla akmeņus, un cēla pirmo balķu vainagu visi četri paši saviem spēkiem vien, pēc pašu izstrādāta plāna. Un zaļajā meža kuplumā acīm redzot auga jaunas dzeltēnas ēkas stāvs ar durvju un lodziņu iedobumiem. Vēl nedabūja ne godīgi sacelt spēres un aplatot, kad jau bij pienācis siena laiks, un tēvam ar Anšeli un Liželi bij jābrauc uz muižas plašajām plāvām lejā upmalā plaut sienu.

Citi jaunsaimnieki jau plāva savus gabalus. Mājās palika tikai māte ar Katiņu un abiem mazajiem. Katiņa katru rītu gāja ar abām govīm, goteni un aitām pa mežu attālāk no mājām nost, bet ap brokasta laiku nāca atpakaļ māju tuvumā. Līdz brokastīm māte apkopās pa mājām, pagatavoja brokastis un izveda arī abus puīšelus pie Katiņas ganos, bet pati kāpa jumtā uz dažām stundām sist skaidas. Tad steidzās vārīt pusdienas un nest uz tālajām plašajām muižas plāvām siena plāvējiem.

No jumta māte varēja redzēt lejā pie upes, apvārkšņa malā kustamies sikus cilvēciņus dažādās krāsās. Un no turienes, varbūt, siena plāvēji raudzījās augšā Mālkalnā uz dzeltenās mājas pusi, vai tur jau nekūp dūmi, vai nenesīs jau drīz pusdienas?

Un māte steidzīgi izslauca govīs, pieteica Katiņai uzskatīt mājas un abus puisēnus, bet pati pusteciņus metās prom uz pļavu, ēda tur ar viņiem kopā pusdienas un palīdzēja pa pusdienas tveici pašāvēt sienu.

Bet cērtot te sienu un grūžot izžuvušo čupās, lai krautu tupešos, viņa nemitīgi lūkojās uz skrajumu Mālkalnā. Un sirds atkal nebij mierīga: ko gan mazie tur tagad dara ar lopiem?

Vai ir jau izlaisti ganībās? Vai Katiņa pierauga arī mazos un māju? Jāskrej atkal atpakaļ!

Paķērusi tukšos pusdienu traukus, māte pusskriešus steidzās atpakaļ uz Mālkalnu.

* *

Plostiņam būtu bijis daudz izdevīgāki, ja sienu varētu samest tepat pļavā kaudzē un pārvest mājās tikai vēlāk ziemā, kad nebūs citu steidzīgu darbu. Tomēr citi neviens te neatstāja sienu, jo baidījās, ka ganošies lopi to izbadīs un iz-

Ģimenes labā.

vazās. Tādēļ krāva tagad tirpās, lai pēc visa siena izžāvēšanas varētu sākt vest mājās.

Lielus vezumus nevarēja kraut, jo Mālkalna ceļš gāja caur kokiem un krūmiem, kuru zari ne visai augstu no zemes bij sadevušies kopā un nelaida lielus vezumus cauri. Jau pava-sarī ar grabažu vešanu bij bieži jāapstājas un jāšķībī vietām nost zari no ceļa.

Aizbrauca tēvs ar abiem jauniešiem pēc siena ar liekām virvēm un cirvjiem, kā agrāk ziemā brauca zvejnieki uz brīv-ezeru vilkt tiklus un cirst valā āliņģus. Sakrāva siena vezumu gaŗu un platu, bet ne visai augstu, nosēja virvēm krustiem un šķērsām, un brauca atpakaļ ar cirvjiem rokās.

Apakšā pie krūmiem grožus atsēja Lauķim uz muguras pie sakām, bet Ližeļe paņēma zirgu aiz galvas un veda pa te-ciņu krūmos iekšā. Tēvs ar Anšeli gāja katrs vezuma atse-višķā pusē un, kad tikai zari aizķēra, lika Ližeļei pieturēt zirgu, bet paši cirta vainiņos krūmus nost.

Tā ceļš bij jātīra ne tikai vienu, bet katru reizi. Pagāja vai pusdienas, kamēr pirmo vezumu uzveda kalnā. Citi ve-zumi arī nenāca gludi cauri, tomēr jau daudz vieglāki. Tā-dēļ katru nākošo vezumu krāva mazliet augstāku un pilnīgāku.

Drīz starp jauno ēku un apkaltušo augsto ozolu pacēlās vēderaina siena kaudze ar smeilu galu. Tēvs sadzina pāris soļus no kaudzes visapkārt mietiņus un apvilka apkārt dze-loņa drāti. Tagad ne Lauķis, ne govīs te vairs nevarēja pie-tikt snaikāties.

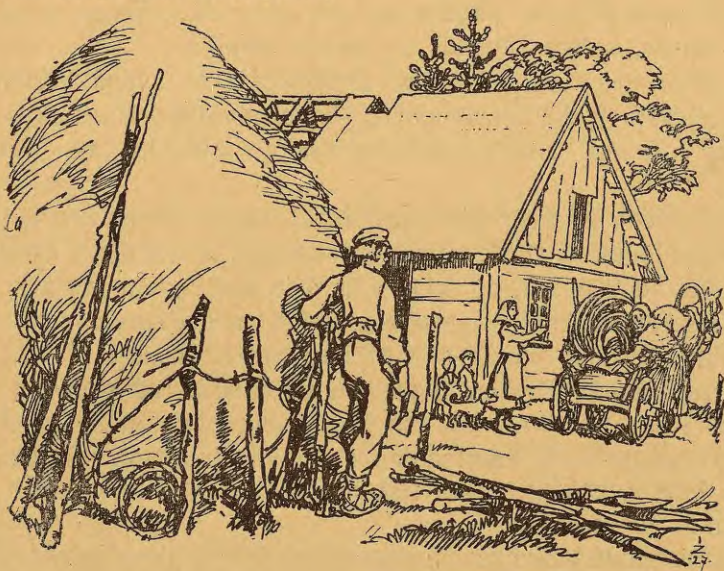
Pēc siena novākšanas visi varēja stāties pie jumta siša-nas. Bet daudziem uz reizi sitot, drīz aptrūka naglu. Māteļi bij jābrauc atkal ar stīpu vezumu uz pilsētu un jāpārved na-glas.

Kad sāka jūgt zirgu braukšanai, tad katrs atminējās, kas pilsētā pērkams, kas vedams mājā. Bet tēvs noraidīja visas citas vajadzības, izņemot naglas, eņģes, sāļi un pastalādu.

„Trīs pirmās lietas mums taisni nepieciešamas. Bez pa-

stalām vēl varētu kādu laiku iztikt, lai gan te mežā viegli var sadurstīt kājas.“

Māte katru reizi pie vismazākās neizdevības nolaida rokas un sāka lūkoties atpakaļ.

„Plēšamies mēs te visi melnās miesās, neesam ne izgulējušies, ne paēduši, ne apģērbušies... Un katrs no mums līdz šim dzīvoja cilvēcīgi un pelnīja labi... Un diez', cik vēl paaies gadu, kamēr sāksim dzīvot, kā citi cilvēki dzīvo!“

Un slaucīja priekšautā asaras.

Tēvs jau ar tādiem jūtu uzplūdumiem bij apradis un neatteica ne vārda. Ari savus abus jaunus paligus viņš redzēja mātes pusē. Kad māte, noraudātām acīm un neskatīdamās viņam virsū, ņēma jau grožus braukšanai, viņš vēl nopietni pieteica:

„Vispirmām kārtām naglas un eņģes, tad citu, kas nepieciešams!“

Ušņas un citas nezāles neauga jaunus laucīņos, bet nez'

kāpēc bij sadūšojušās jaunas, sarkanas apsītes. Vai nu no sēklām, vai no apakšējām vecajām saknēm, viņas tagad šāvās uz augšu pretīm saulei, priecīgas, ka lazdas tās vairs neaizēno. Tēvs pats ar Līželi un Anšeli nostaiģāja visu dienu pa kartupeļu vagām un mazajiem lauciņiem, raudami ārā sārtās, sulīgās apsītes ar visām saknēm.

Stipri tās turējās pretīm, sīkstī ķērās ar sakņu bārkstīm zemē iekšā, tā kā b'ēži nobraucijās tikai lielās lapas ar visu mizu, pārtrūka pats kociņš, bet sakne nelaidās no zemes vaļā.

Pārveda naglas, nobeidza jumtu, iekāra durvis un slēģus, pārveda lopus uz stalli, un arī paši pārgāja uz klētiņu. Lodziņi gan vēl nebij iel'kti, jo nebij rūšu, bet bez logiem jau arī varēja šimbrižam iztikt: pa dienām slēģi varēja stāvēt vaļā, bet pa nakts vēsumu varēja aizslēģēt un gulēt tumsā.

Lai ziemā i lopiem, i pašiem būtu silti, tad pļautēja un plūca turpat pa krūmiem un klajumiem zilgalvītes un citas zāles, žāvēja un kaltēja saulgozī uz būdu jumtiem un piebāza visu ēkas augšu ar visām pažobelēm, lai nestaiģātu vējš un nevilktu ēkām cauri.

Pēc jumta nobeigšanas visi ķērās atkal pie plēsuma plēšanas, lai rudenī būtu, kur sēt rudzus. Darbs gāja atkal nepārtraukti no tumsas līdz tumsai: jo plašāks būs sējas laukums, jo vairāk būs nākošā gadā maizes.

*

*

*

Gotenei ieradās pirmo reizi tēliņš, un Līželei nu katru rītu bij jāskrej uz muižas sarkano šķūni, kur bij ierikota koppie-notava, un jānodod piens.

Kamēr slauca abas vecpiena govīs vien, arī bij pacēlusies vairākas reizes runa, vai nevarētu iztikt ar pusi piena, bet vienmēr šis nodoms atmests, jo ar pāris litriem piena dienā nebij vērts skraidīt. Bet tagad paši varēja iztikt ar vienas govīs pienu, bet no divām govīm katru dienu droši nodot.

Drīz varēs sākt arī lietot jau kartupeļus, būs iespējams pieciest vēl vairāk piena un vairāk nodot. Un māte no jauna sāka raudzīties jautrākām acīm pasaulē. Tagad ienāks arī kādi graši drēbēm un citām vajadzībām, nebūs vairs jākaunas rādīties laudīs, varēs pēc darba arī aiziet paskatīties, kā citi dzīvo.

Kādā dienā Ližele pārnāca no koppienotavas ar ziņu par vietējās izglītības biedrības izrikojumu: pēc trim nedēļām sarīkošot pie Podiņiem zaļumu svētkus ar dziedāšanu, dejām un rotaļām.

Abi jaunieši agrāk arī dziedāja līdzī korī, bet pēdējā laikā bij atturējušies, jo nebij vairs tik vaļīgi un nevarēja arī vairs tā rīkoties ar naudu un ģērbties kā vecsaimnieku bērni un tie, kas pelnīja kārtīgu algu. Tagad viņi atkal pieteicās. Uz mēģinājumiem varēs aiziet tāpat vecajās drēbēs, bet līdz izrikojumam jau būs dabūta piena nauda par pirmo mēnesi, varēs šo, to iegādāt.

Tēvs klusu piekrita jauniešu un mātes rīcībai: nevarēja taču prasīt, lai arī jaunie atsakās no tagadnes nākotnei par labu.

Un pēc pirmās piena naudas māte ar jauniešiem aizbrauca uz pilsētu, nopirka Liželei katuna uzvalku, bet Anšelim cietu, baltu apkaklīti, aproces un raibu kravati.

Svētdienas ritā vēl visi rāvās ar stīpu plēšanu un drāšanu vienos sviedros, jo bij visai smacīgs un karsts laiks, bet pēcpusdienā izgāja tēvs viens pats strādāt. Ližele nēmas būdā pamatīgi mazgāt nost visus darba sviedrus, bet Anšelis istabā pielāgoja jauno apkakli ar raibo kravati un aprocēm pie tiem pašiem apnēsātajiem pelēkajiem pusvadmalas svārkjiem. Tikai aproces negribēja lāgā turēties līdz pusei zem piedurknēm, kā viņš to bij redzējis pie citiem, bet pie vismazākās pakustēšanās vai roku nolaišanas šļuka pavisam ārā no piedurknēm. Mātei bij jāšuj piedurkņu iekšpusē īpašas pogas, lai varētu piestiprināt aproces.

Ar labpatiku māte nolūkojās uz dēlu, kad tas bij apgērbies un izmēģinot stāpīja rokas, bet aproces tagad turējās savās vietās.

„Tās pašas apnēsātās drēbītes vien tikai ir,“ viņa apmierināti teica: „bet tagad pie baltās apkakles un aprocēm izskatās pavisam glīti!“

Bet par Līželi viņa nevarēja beigt vien nopriecāties:

„Tīrā jaunkundze, kas jaunkundze! Kas to varētu tagad teikt, ka tā vairs ir mūsu Līžele? Kleitīte garāka jau nu gan varēja būt!“ viņa vilka pirkstiem svārciņu pastoti gar lieliem uz leju: „Bet cik garu tad arī par četriem latiem var gribēt!“

Viņa nelikās mierā, kamēr abi jaunieši neaizgāja parādīties tēvam pie stīpām.

„Vai vēl pazīsti arī mūsu darba rūķus?“ viņa lepni uzprasīja tēvam: „Es arī noskriešu uz kādu stundiņu lejā, palūkoties, kādi jūs tur izskatīties citu barā... Biļeti jau nu gan es nepirkšu, noskatīšos tāpat ārpus žoga.“

Bet tad ar rūpēm pacēla galvu pret tumšo apvārksni un ieteicās:

„Kaut tikai neuznāktu lietus! Saliedēs svārciņus tā, ka tie saņuks līdz pat ceļiem... Bet Podiņos jau rūmīgas telpas,“ viņa tūlīņ atkal piebilda: „varēs deļot iekšā.“

Drošības pēc māte tomēr paņēma līdzī vilnas lakatu, ko pasniegt Līželei, kad sāks līt.

Kad zaļumnieki bij izgājuši cauri biežajām lazdam un nonākuši ozolos un bērzos, no apakšas atskanēja skaļas taures un doļjas bungas.

„Vai nu muzikanti tikai patlaban sāk spēlēt, jeb vai tai mūsu jaunsaimniecībai visapkārt tik biezi krūmi, ka neko nedzirdam no ārpasaules,“ māte ieteicās: „Tagad ieradīsimies pašā laikā, ja jau iesākuši spēlēt.“

Nokāpa no kalna. Māte palika iekalniņā aiz žoga pie ci-

tām sievietēm, bet jaunieši aizsteidzās un iejaucās citu dziedātāju pulkā.

Laudis plūda pa visiem ceļiem šurpu un drūzmējās ap flagoto ieeju pie kases.

Muzikanti spēlēja, zaļumnieki dejoja, bet notālus bieži ribināja, it kā tālumā pāri pār tiltu brauktu. Melnie padebeši kāpa arvienu augstāki, attālā ribināšana nāca arvienu tuvāki. Balles rikotāji iesteidzās Podiņu sētā, un sievietes kalnmalā drīz redzēja, ka steidzīgi tiek nestas no istabas pāri sētai uz klētīm gultas, galds un arī maizes abra.

Uzreiz lapās nočaukstēja dažas retas smagas lietus pīles, tad tās sāka birt kā zirņi. Dejotājas pirmās, skaļi spiegdamas, metās prom uz istabu, jaunekļi kā izzobodami skrēja svīlpdami un kliegdami līdzī, turēdami savas cepures dejotājām pāri, kā lietus sargus. Nopakaļus rikvoja arī kalnmala sievietes un patvērās no lietus klētspriekšīņas pažobelē.

Lietus sāka gāzt kā spaiņiem. Pērkoņa dārdešana kļuva

tik skaļa un tuva, ka drebēja visas ēkas. Istabā iededzināja ugunis, bet dejojāji nedejoja. Korā vadonis vāca kopā dziedātājus un sāka dziedāt.

Lietus gāzes drusku aprāvās, bet zibens visu laiku šaudījās pa gaisu. Un negaiss plosījās tepat virs galvas, jo tikko izšāvās zibens, acumirkli dārdēja arī pērkons.

* * *

Plostiņš, atradamiēs kalnā, ātrāki redzēja, ka tuvojas liels negaiss. Jau pēc pirmajām lielajām lietus pilēm viņš ieraidīja bērnus istabā, bet pats steidzās ietriekt stalli aitas, iedzīt un piesiet govīs. Lauķis pats pārlēca sapīts mājās un ielēca savā steliņģī.

Lopi vēl nebij dabūjuši pietiekoši piecēt, un no āras arī tādā laikā neko nevarēja pienest, tādēļ tēvs pakāpās turpat pa trepēm pie lūka, paplūca no pantas zilgalviņas un pasvieda pa kušķim katrai govij, aitām un zirgam.

Abi suķēni arī pabāza purnus pāri aizgaldiņam un rukušķēdami prasīja kautko arī priekš sevis. Tiem tēvs apsolīja atnest no sava gala kādas druskas, kad lietus būs pārgājis. Tad viņš aiztaisīja stalla durvis un steidzās pie bērniem, jo tie pārkoņa negaisā vieni paši baidījās.

Kaukstītis pavisam slapišs smilkstēja pie istabas durvīm. Viņš bij ar gaili un vistām glābies turpat pie siena kaudzes, tomēr salījis un atskrējis pie durvīm. Istabiņā viņš nopurinājās un notašķīja i grīdu, i abus mazos puikas.

Katiņa bij nosēdinājusi brālīšus uz grīdas, bet pati nolūdusi kaktā un bailīgi klausījās dūcienos un katru reizi sarāvās, kad zibens apgaismoja i sētu, i pustumšo istabiņu. Pārkoņa negaisā māte viņai bij aizliegusi iet tuvu klāt logam. Visu laiku viņa uzmanīgi noraudzījās arī uz zēniem, lai arī viņi neietu pie lodziņa: tikko tie pakustējās un taisījās celties augšā, viņa bārgi sauca, lai sēžot vien turpat zemē.

Bet pārkoņa spērieni kļuva arvienu draudošāki, dārdēja arvienu tuvāki, dimdināja i māju, i zemi, i visu kalnu. Pie katra zibeņa atspulgojuma viņa cēla rociņu pie krūtīm un meta krustu, kā to bij redzējusi māti darām, bet mazie puisēni darija māsiņai pakal.

Un jo tumšāks kļuva, jo žilbinošāki un biežāki atspīdēja zibens, un tūliņ uz pēdām sekoja dārdieni. Vēl viens ribiens nebij aizvēlies prom un tālumā apkļusis, kad jauni dārdieni jau atkal bira no debesīm zemē un vēlās vēl neapklusušajiem ribieniem pakal.

Tad uz reizi visa māja kā salēcās, caur mazo lodziņu istabiņa uz dažiem acumirkļiem kļuva gaiša, gaiša, bet briesmīgais dārdiens plēsa vai ausis pušu. Spilgtais žilbums izzuda, bet Plostiņam gultā sēdot likās, ka dzeltenīgs sārtums tomēr palicis viņa acīs. Viņš atrāva durvis, un stipra sēra smaka viņam iešāvās nāsīs.

Turpat viņa acu priekšā dega siena kaudze, kā milzīgs sārts. Atšķeltais augstā ozola zars bij uzvēlies stalla galam virsū. Stiprās sēra gāzes, varbūt, veicināja siena kaudzes degšanu.

Plostiņš instinktīvi metās pie stalla durvīm, lai dzītu ārā lopus un izglābtu vismaz tos, ja ēka aizdegtos.

Atrāvis durvis, viņš izķēra Lauķa steliņim bomi, atraišija pa kārtai visas trīs govīs, attaisīja aitu aizgaldiņu un gaidīja, ka visi tūliņ skries ārā. Bet lopī stāvēja izbijušies un skatījās uz gaišajām durvīm.

Plostiņš saķēra Lauķi pie krēpēm un labinādams veda ārā. Zirgs mierīgi aizgāja līdz durvīm, paskatījās turpat acu priekšā gaišajās siena kaudzes liesmās, izrāva galvu ar visiem sariem no saimnieka rokām un krākdams ieskrēja atpakaļ steliņģī.

Plostiņš izskrēja ārā un paķēra pie sienas vadzī pakārtos apaušus, iestēdzās atpakaļ, uzmauca zirgam galvā un bīdīja ārā no steliņa. Kamēr zirgs neredzēja caur durvīm ārpusē

uguni, viņš paklausīgi kāpās atpakaļ, bet tikko atkal ieraudzīja turpat aiz durvīm liesmas, tas sāka atkal krākt un drebēt un rauties atpakaļ. Plostiņš glaudīja zirga galvu un purnu, kāpās pats atmuguriski pirmais ārā pa durvīm, labināja, sauca un glaudīja, bet zirgs atspērās ar priekškājam pret sliedzni un, galvu sacēlis, rāvās atpakaļ. Plostiņš maniņa, ka mugura šop

karsta, izmisis ieskrēja atpakaļ stallī un sāka zirgu sist dūrēm, spārdīt kājām sānos un dzīt ārā no stallī, bet zirgs drebēja, krāca, izrāvās un atskrēja atpakaļ steliņī.

Tad saimnieks paķēra koku un izmisiņam sāka ar to dauzīt Lauķi, tomēr zirgs ļāva sevi sist un ar plati atplēstām nāsīm krāca, bet uguns gaismā vairs negāja.

Plostiņam uz reizi iešāvās prātā, ka bijis jāsāk ar govīm: ja govīs būtu gājušas papriekšu, tad zirgs bez apdomāšanās būtu viņām sekojis. Viņš norāva saiti no sienas cemes, apmeta pirmajai govij saiti ap kaklu un veda uz durvju pusi.

Govs negribēja iet, staipīja kaklu tā, lai saites smaguma punkts nespīstos rīklē, bet nāktu uz kumbra, un spirinājās pretīm. Plostiņš vilka ar pārdabīgu spēku uz durvju pusi, Pie durvīm viņš palaida saiti drusku vaļīgāki, kamēr iztīktu pats aiz sliedgšņa, bet govš izrāvās un aizskrēja atpakaļ pie citām.

Plostiņš ieraudzīja, ka mājas skaidu jumts jau iesācis degt. Nepanesams karstums nāca no siena kaudzes. Kāda no govīm nelabā balsī iemāvās, bet no istabas puses atskanēja skaļas bērnu raudas.

Acumirkli tēvs izskrēja cauri svelmei uz istabas pusi un atrāva durvis. Visi trīs bērni bij saspīdušies kopā pie gultas un raudāja diktā balsī. Tēvs paķēra visus trīs reizē ar visu gultas segu, uzmeta tiem segu uz galvām, iznesa ārā un nolika labu gabalu no ugunsgrēka zemē.

Ari Ķaukstītis bij izskrējis līdzī un smīkstēja.

„Paliec ar brālīšiem tepat!“ tēvs uzbudinātā balsī uzsaucā meitenei, bet pats aizskrēja atpakaļ uz degošo māju, sagrāba pie sienas sakārtas drēbes, groziņu ar veļu, vēl no otrās gultas segu, spilvēnus un ar pilnu klēpi aizskrēja pie bērniem. Bet kamēr atsteidzās trešo reizi, dega jau istabas durvis un siena.

*

*

*

Zaļunnieki redzēja sarkano atspulgu pie debesīm, bet nosprieda, ka ugunsgrēks ir aiz Mālkalna pārnovadniekos. Tikai pret rīta pusi tie sāka postīties uz mājām.

Māte bij gaidījusi ar lakatu līdz beigām, lai Līzele pēc dejošanas mitrajā naktī nesaauskstētos. Tik Līzele, kā Anšelis bij laimīgi pēc ļautri pavadītās nakts draugu un draudzeņu barā; arī māte jutās laimīga, tādēļ, ka redzēja, ka zaļumi bij darijuši bērniem prieku. Viens pār otru tie atminējās dažus sikumus un stāstīja mātei, iedami pa rasaino mežu atpakaļ uz mājām.

Zem ozoliem un bērziem vēl labi tāļu no mājām bij sajūtama jau liega dūmu smaka, bet kad uznāca pašā kalna galā retajos ozolos, kur pa apakšu auga lazdas un citi krūmi, dūmi bij izjūtami daudz skaidrāki.

„Te ir kas dedzis,“ māte ieteicās: „vai tikai pērkons nebūs iespēris kādā kokā?“

Bet pēc dažiem soļiem klajums bij vēl pavisam zils no dūmiem, un no bijušās dzeltenās ēkas vietas vēl arvienu cēlās uz augšu zilgani-bāli dūmi. Māte pirmā negribot ieklīdzās, paskrēja uz priekšu un izmisusi iesaucās:

„Jēkab, Jēkab, kur mūsu bērni?“

Atbildes nekādas nebij, bet no rīta krēslas izšāvās Kaukstītis un, priecīgi riedams, metās atnācējiem pretīm, lēkāja apkārt, tad tecēja atpakaļ pie saimnieka, kurš visu nakti bij drūmi nosēdējis pie izglābtajām drēbēm un bērniem.

Visi trīs mazie saldi gulēja uz drēbēm, ietinušies segās. Māte nometās zemē un vienu pēc otra karsti skūpstīja.

„Kā tas nācās, Jēkab?“ māte prasīja sāpīgā balsī, bet tēvs tikai, kā nesaprazdams, paskatījās mātē stīvām sarkanām acīm. Līzele ar Anšeli bij apgājuši ugunsgrēka vietai visapkārt un, atnākuši atpakaļ, bailīgi noskatījās tēva pārvērstajā sejā.

„Kur mūsu gotiņas?“ Līzele kļuva prasīja mātei.

Bet arī tēvs bij dzirdējis jautājumu.

„Tur!“ viņš pastiepa roku uz ugunsvietu.

„Un Lauķis?“ Anšelis ieprasījās.

Tēvs atkal palūkojās uz to puši.

Visi saprata un vairāk neko nejautāja. Katrs nocevēs savām grūtajām domām...

Bet nav tik dziļas brūces, ko nopietns darbs un veselīgs miegs nevarētu izdziedēt.

Otrā rītā Plostiņš jau staigāja ar grābekli gar pelnu gubu un vāca ārā apdegušos dzelžus, Anšelis ar Līzeli plēsa un drāza stīpas, bet māte bij aizgājusi pie apkārtējiem vecsaimniekiem, kur agrāk abi ar tēvu bij dzīvojuši, kad bij vēl neprecējušies un nolīga i Līzeli, i Anšeli līdz pavasarim pie saimniekiem. Pati viņa sarunāja par meitu bez algas Podiņos, bet ar tiesību, turēt arī mazos bērnus pie sevis. Vecsaimnieku izturēšanās pret viņiem bij visai labvēlīga un pretimnākoša.

Arī Plostiņam pašam saimnieki piedāvāja darbu līdz pavasarim, bet viņš atteicās.

„Līzele un Anšelis līdz pavasarim mums nopelnīs gotiņu un zirdziņu, varēsīm sākt atkal no jauna. Bet man te pilnīgi pietiks darba, apkopjot rudenī mūsu lauciņus, plēšot jaunus plēsumus un drāžot stīpas. Tikai bez parādiem tagad gan vairs neiztiksim: būvkokiem nauda būs jāaizņemas.“

Lauksargs.

Ilustrējis I. Zeberinš.

Skauris kunga darbā pie kuļmašinas bij zaudējis kreiso roku. Visi viņu skubināja, lai iesūdzot kungu; dabūšot naudu, saņemšot mūža maizi. Skauris padomāja pats, aprunājās ar sievu: kungs taču nebij pircis mašinu, lai rautu nost kalpiem rokas, bet kultu labību... Citu rokas jau arī nebij aiztiktas, bez tam kungs uz sava rēķina bij licis aizvest viņu pie ārsta un noņemt sadragāto roku pavisam... Ko tur vēl sūdzēties, labāk aprunāties tāpat. Un Skauris salīga uz visiem laikiem pie kunga par lauku sargu.

Te nevajadzēja abu roku, pietika ar vienu panēsāt nūju, tikai vajadzēja abu kāju ātrai pastaigāšanai gar plašajiem laukiem un pļavām.

Vasarā Skauris cēlās agri, šaudījās drīz uz vienu, drīz uz otru pusi, staigāja arī reizēm pa dienas vidiem un vēlu, jo vēlu devās pie miera. Bet īsta miera pa lopu ārā laišanas laiku lauksargam nebij, jo muižai zeme bij ļoti plaša: lauki stiepās tālu prom visapkārt muižai, bet mežu pļavas un meži bij izmētāti pa visu pagastu. Un visu saimnieku robežas sadūrās ar muižas robežām, un visur lauksargs sanāca strīdū ar pagasta ganiem.

Kur vēl varēja iznākt cauri ar rāšanos un draudiem vien, tur vēl bij labi, iztika, tā sakot, pa draugam, bet bij taču kungam arī jāparāda, ka neēd viņa maizi par velti, tādēļ daži nolaidīgākie gani bij jāapkāp un jānodod muižai, un tad vairs nebij pa draugam. Tad lauksargu aiz muguras saukāja par kunga iztapnieku, muižas suni un acupriekšā aizgriezās no viņa un viņa labdienu ne labprāt saņēma. Bet ko tur lauksargs varēja darīt? Tāds bij viņa amats.

„Ganat kur gribat, un kā gribat, tik neatstājat pēdas,“

viņš teica sev par attaisnojumu: „Ja būs zīmes un pēdas, tad man lieta jāved līdz muižai, citādi nevaru.“

Bet saimnieki un gani neievēroja šādu lauksarga dzīves gudrību, jo viņiem bij pašiem sava:

„Ne te kungs aris, ne sējis, ne ari pasaules galā atdzīs savus lopus. Labāk lai paēd mūsu lopiņi, nekā te nogana žīds vai čigāns.“

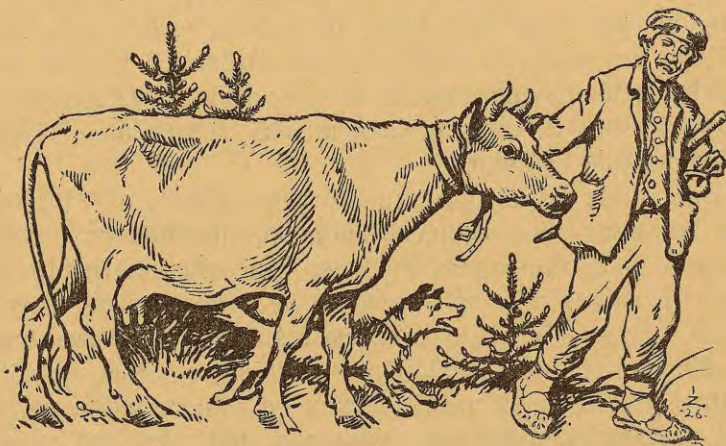
Un saimnieki vai saimnieces paši stāvēja visaugstākajās vietās, no kurienes varēja jau pa gabalu redzēt lauksargu pienākam, un palīdzēja govis pieganīt aizliegtajā muižas zālē. Un tikko lauksargs parādījās, lopus pārdzina saimnieka plikajās ganībās, kur tie atgremodami mierīgi stāvēja un kāri skatījās uz muižas liegumu.

Tomēr līdz ar zāli govis noplūca arī jaunos, mīkstos bērziņus, bet aitas, itkā tīšām, skraidīja pa liegumu un neplūca tik daudz zāles, kā jaunos kociņus. Un pa nobradāto zāli griezās no stigas nost arī mežsargs un mežkungs un, varbūt, arī pats kungs. Tā tad to nevarēja atstāt bez nodošanas muižai. Un lauksargs, sevi glābdams, ķērās pie viltus, lai citus iegāztu: mierīgi viņš pagāja garām pa robežas stigu un, atpakaļ neatskatījies, pārgāja iekalniņam pāri, bet tad uzreiz iemetās mežā, devās ar likumu pa mežu apkārt, pienāca atkal lieguma malā un uzlīda eglē, no kurienes viņš labi varēja pārredzēt līdz pat robežas stigai.

Līdz pusdienai atpakaļ neatlaida, jo lopi bij labi pieēduši, bet pret pusdienu dunduri sāka mākties virsū: govis stāvēja, stāvēja, tad sāka spārdīties un skraidīt, no sākuma turpat no vienas puses uz otru, bet tad sacēla astes un laida lēkšiem vien uz māju. Ari aitas, noliekušas purnus uz zemi, tecēja govīm pakal, saceldamas biezus putekļus.

Lauksargs noskatījās putekļu mākonī un nosprieda, ka nav vērts iet garo ceļu uz muižu pusdienā un diendusā, un izstiepās turpat atdusēties egles ēnā. Un lauksarga aprēķins izrādījās pareizs.

Lopus izdzina gan diezgan vēlu, lai pa karsto laiku nebūtu jāmokās ar dunduriem, bet tūlīn laida arī pāri stigai, lai saēdas treknajā liegumā. Lai gan saimniece bij pārliecināta, ka otrreiz šodien vairs lauksargs nenāks uz šo pusi, tomēr viņa nostājās savā paaugstinājumā un lūkojās visu laiku pa stigu uz muižas pusi, bet ganu zēns bij aizstājies meža pusē, lai lopi neaizklistu muižas mežā.

Lauksargs piecēlās, saķēra tuvāko govi aiz ragiem, aplika tai savu jostu ap kaklu un veda prom uz muižu. Saimniece ar ganu zēnu pamanīja lauksargu ar saķerto govi tikai tad, kad Duksis sāka riet. Bet nu jau bij par vēlu: nelīdzēja ne gana lūgšanās, ne saimnieces šķendēšanās — lauksargs ar Zīmaļu aizgāja uz muižu.

*

*

*

Tā ar laiku vienrocis Skaudris, kā lauksargs, sanāca ar pagasta ganiem, saimniekiem un līdz ar to arī ar citiem ļaudīm naidā. Skaudris nevarēja saprast, kāpēc neviens negribēja atzīt, ka tādu izturēšanos no tā prasa viņa amats, un

amats tāds viņam bij jāpieņem tadēļ, ka ar vienu roku viņš vairs nebij īsta darba strādnieks. Neviens saimnieks taču nebij līdzis viņu par kalpu. Paldies kungam, ka tas vēl viņu pieņēma par lauksargu, nu pats taču nopelna savu maizi, un nav jāpārtiek no citu žēlastības. Un ja tikai viņš kārtīgi izpildīs savus pienākumus, tad pārtika viņam nodrošināta uz visu mūžu, jo laukos taču vienmēr sēs labību, pļavās augs zāle, un liegumi arī turpmāk būs jāapsargā, tāpat kā līdz šim, bet pagasta lopi vienmēr tieksies pāri muižas robežām.

Un lauksargs staigāja ar savu nūjiņu nenokūsis savās vecajās gaitās, brīdinādams un baidīdams ganus, kamēr vien varēja, bet kildāms tādās reizēs, kad vairs nebij pēdas slēpjamās.

Tā tas vilkāš līdz kara sākumam. Pamazām iesauca karā visus spēka vīrus, atstāja mājās tikai sirmgalvjus un bērnus. Palika arī mājās Skaudris, kā karā nederīgs.

Tagad viņam vajadzēja muižā pielikt roku arī pie citiem darbiem, jo līdz ar Kurzemes bēgļu gaitām nepalika vairs ne ganāmpulku, ne ganu, un nebij vairs ko sargāt. Bij aizbraucis arī pats kungs, un neviens nevarēja skaidri pateikt, kur viņš īsti atrodas. Saimniecību šā tā veda vecais mežkungs.

Skaudrim atlika vēl vienīgi apstaigāt lielceļu un atgaināt bēgļu lopus no muižas labības. Lielie bēgļu bari, kad visi ceļi bij pilni, jau bij aizplūduši gaŗām; parādījās vēl tikai daži nosebojušies atsevišķi braucēji.

Kādā rītā iepretim muižas auzu laukam pie Tiltiņu akas bij nogriezušies no lielceļa divi bēgļu rati. Abi zirgi ganījās Tiltiņa jau nobradātā labības laukā. Te vairs nebij neviena sargātāja, jo Tiltiņu apdzīvotāji jau bij aizlaidušies ar pirmajiem bēgļiem. Līks večuks ar sirmu kakla bārdu stāvēja uz lauka zirgiem klāt. Lauksargs apstājās uz ceļa un padeva labrītu. Večuks pacēla cepuri.

„Kā tad jūs vēl tik vēlu?“ lauksargs iesāka sarunu.

„Mēs jau nemaz nebijām uz bēgšanu,“ večuks stāstīja:

„bet kazāki ar varu aizdzina. Saimnieku iesauca jau kara sākumā. Izklīda arī citi mājinieki. Bet mēs ar meitu un bērniem palikām mājās, atstājām tik daudz kustoņu, cik vajadzīgs mūsu pašu darbam un iztikai, un gribējām dzīvot. Arī tagad tālu nekur neiesim. Nogaidīsim tepat aiz frontes un nāksim drīzi atkal atpakaļ.“

Sieviete pie vezuma slauca govi, otra govys turpat ēda saplūkto zāli. Abi bērni koda maizi un gaidīja ar krūzītēm pienu. Lauksargs padeva arī viņiem labrītu un gāja pa lielceļu uz priekšu, ar nūjiņu reizēm aizsīzdams kādu akmeni pa izmulļotajām grambām.

Pēc kāda laika viņu panāca divi kazāki un krieviski kaut ko prasīja. Skaudris tikai pameta ar roku par zīmi, ka nekā nesaprotot, un kazāki aizsteidzās garām. Vienam kazākam bij liels melns zirgs, otram mazs bērītis, bet abiem pie sedliem bij piekārti vairāki pilni piebāzti maisiņi, un abi turējās vienā gaitā.

„Tie arī vēl nokavējušies,“ Skaudris nodomāja: „Šie, varbūt, ir tie paši kazāki, kuŗi vēl jādelē apkārt, dzīdami projām pēdējos bēgļus.“

Nonācis līdz mežam, kur beidzās muižas lauki, Skaudris griezās atpakaļ pa lielceļu, jo citur jau nebija ko iet, ko sargāt. Pretim viņam brauca šorītējie bēgļi, tikai tagad ar vienu vezumu. Večuks un abi bērni bij iemetušies kulbā uz mantām, bet sieviete nāca raudādama ar abām govīm, ar stībiņu tās piedzīdama. Skaudris palika izbrīnējies stāvam un prasīja:

„Kur tad jūsu otrs zirgs ar vezumu?“

„Kazāki atņēma,“ sieviete šņukstēdama atteica. Zirdziņš apstājās, dzirdēdams sarunājoties, arī govys noliecās grāvmalā plūkt zāli.

„Bet man taču abi kazāki jāšus pajāja garām,“ Skaudris teica.

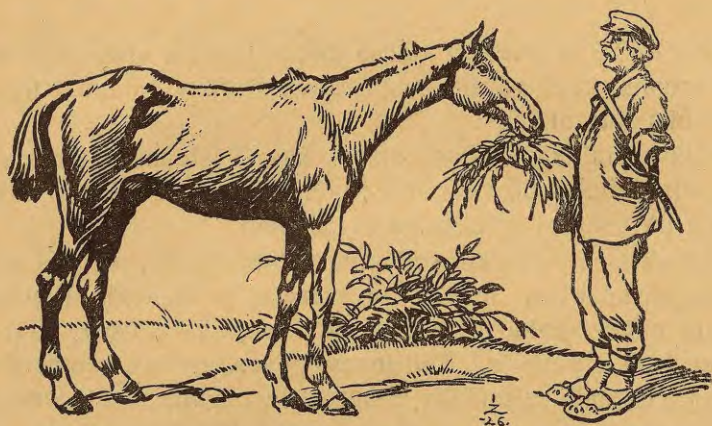
„Nu jā, uz mūsu bērīša,“ nu arī večuks ierunājās: „At-

stāja mums vietā tādu krābi, kuŗš tikko spēja nostāvēt uz kājām, bet pats nevarēja ne zāli aizsniegt.“

„Kur tad viņš palika?“

„Atstāju viņu turpat nosprāgt uz vietas,“ večuks pikti atteica: „līdz nākošai atpūtas vietai jau pats neaizvilktos, kur nu vēl aizvilktu ratus!“

Večuks paraustīja grožus, zirdziņš sāka kāpt savus sīkos soliņus, šņukstošā sievietē dzina arī abas gotiņas vezumam pakal.

Pret rijām lauksargs neiegriezās muižā, bet gāja garām vēl līdz Tiltiņiem, jo ziņkārība viņu dzina apskatīt lielo krābi, kuŗš tur atstāts nosprāgšanai.

Zirgs patiesi bij augsts un tik vājš, ka asie krusta kauli un ribas spiedās ādai cauri. Kreisā priekškāja bij atstiepta slīpi sāņus, bet labā saliekta uz iekšu — tikai tā viņš varēja aizsniegt saplūktās zāles, kuŗas bij palikušas no govīm.

Skaudris apgāja zirgam vairākas reizes apkārt, tad atgāja ežmalā, saplūca vēl zāli un sniedza zirgam. Tas saķēra lūpām lielu kušķi un rautin izrāva no rokām. Skaudris pārkāpa pāri dārza žogam, saplūca krietnu klēpi gāršu un vārpatu. Viņš

nedabūja ne pārkāpt pār žogu, kad zirgs, galvu grozīdams, nāca viņam pretim un plūca atkal zāli no viņa paduses. Skaudris aiznesa zāli, uz ratiem, lai zirgs varētu labāk sasniegt.

Lauksargs tūliņ noprata, kādēļ krābis ir kļuvis tik vājš: atkāpjoties, kazākiem vairs nebij visur pietama gatava barība zirgiem, vajadzēja pārtikt ganoties, bet krābis gaŗo kāju dēļ nevarēja sasniegt zāli. Lauksargā tūliņ pamodās plāns: ja krābi apgādās ar barību no rokas, tad viņš drīz vien atspirgs un būs dūšīgs zirgs.

*

*

*

Līdz ar zirgu Skaudrī atausa jauna dzīvība, viņš vairs nejutās kroplis, kurš varēja pastaigāties tikai ar nūjiņu, tagad viņam būs rati, aizjūgs!

Viņš apstaigāja Tiltiņos visas ēkas: i istabas, i zirgstalli, i kūti, visas malas bij vaļā, bet cilvēka neviena. Vienīgi kaķis staigāja pa sētu un glūnēja uz zvirbuļiem.

Skaudris spēra pirmo soli savā jaunajā dzīvē, uzmeta krābim galvā apaušus, ievēda un piesēja to steliņģi. Paņēma sētsvidū pīlādži pakārto izkapti, paplāva, kā varēja, dārzā sēku un iemeta redelēs. Tad ienesa rēdes, grožus, sedulku un loku arī zirgstalli, aizslēdza to un atslēgu iebāza sev kabatā. Pēc tam ievilka ratus nojumā, jo vāgūzi bij uz ātru roku saresti visvisādi darba rīki: sējamā mašina, dzelzs ecēšas, arkli, tecele, kamanas, tā kā te bez norindošanas ratus vairs nevarēja ievietot. Bet viņš visu sakārtos un noliks tā, ka telpas iznāks arī ratiem, un tad vāgūzi arī aizslēgs ar piekaramo atslēgu, ar kuŗu viņam tagad aizslēgts pūnītis. Staigā jau tagad visādi sirotāji, kuŗi pievāc citu atstātās lietas...

Arī paši varēs pārnākt dzīvot uz Tiltiņiem. Jāparunā tikai ar sievu un mežkungu. Bet kas mežkungam? Viņam jau te nekas nevar būt pretim. Taisni labāki, jo viņi atbrīvos savu dzīvokli muižā...

Tiri muļķi gan, kur viņi visi bēg! Te nomalē taču nepa-

visam nav ko baidīties. Karotāji iet no robežas uz Rīgu taisni, un tur arī šad tad dzirdama, kā tāla, tāla pārkoņa dunoņa. Te nez' vai maz kāds vācietis parādīsies. Tādēļ te varēs dzīvot kā Dieva ausī! ...

Apkopis savu jauno zirgu, aizslēdzis un aiztaisījis visas maļas, kuņas varēja kaut kā aizslēgt, vai aiztaisīt, Skaudris viegliem soļiem devās uz muižu. Visu ceļu viņš jutās laimīgs un pacīlāts, bet kad istabā priekšā atrada Dorīti un Pēčiņu, viņam kļuva neērti, viņš kaunējās bērnu klātbūtnē stāstīt sievai par savu laimi. Nemierīgi viņš staigāja pa istabu un domāja, kur aizsūtīt bērnus, kamēr pats parunās ar sievu.

„Man liekas, ka nāk atkal kāds bēgļu bars,“ viņš beidzot sadomāja: „patekat, Dorīt, Pēčiņ, līdz kalnām, paskataties.“

Bērni vienmēr bij interesējušies par gaŗām ejošiem bēgļiem un tāpēc arī tagad jo ātri aizskrēja.

„Vai zini, siev? Nu arī mēs būsīm saimnieki!“ Skaudris tūlīņ iesāka: „Nu mums ir pašiem savs zirgs iesākumam, visi darba rīki un šimbrīžam arī sava māja.“

Sieva visu laiku uzlūkoja viņu platām acīm un nesaprata, ko viņš runā.

„Tev nu gan es varu stāstīt visu patiesību (citiem gan teiksim, ka nopirkām). Bēgļi man atstāja no kazākiem iemītu zirgu, jo baidījās, ka tas ceļā tā kā tā nosprāgs.“

Un būtu arī nosprādzis, jo nogājis uz pēdējo tūkstoti. Bet zirgs būs varens, tikai viņš jāprot kopt! Arī visas lietas un inventars ir, un es aizņēmu Tiltiņu mājas. Iesim tūlīņ, apskatīsim un tad pāriesim arī paši tur uz dzīvi.“

Arī sieva aizrāvās un steidzās tūlīņ līdzī. Viss viņai te ļoti patika, tikai viņai negribējās ticēt, ka laime viņiem tā uzreiz varētu būt iekritusi klēpī. Vai viss tikai atkal neizjuks: atgriezīsies vēl šo pašu dienu bēgļi, paņems zirgu un ratus; pēc kādas nedēļas atgriezīsies Tiltiņi un izdzīs tos no mājas.

Tomēr viņa ar priekšauta stūri slaucīja šur tur no galda

nost putekļus, skatījās gultās, vai nav blaktis, un palaida lielo sienas pulksteni, kuŗš bij notecējis un apstājies.

Skaudrim bij sava pārlicība: „Bēgli atpakaļ vairs negriezīsies, jo tie ar krābi tā kā tā neprātis apieties, bet par Tiltiņu atgriešanos jāparunā ar mežkungu. Vissliktākā gadījumā varēs pārnākt savā vecajā vietā.“

Lauksargs uz karstām pēdām sadabūja tajā pašā dienā mežkungu un izteica tam savus plānus... Mežkungs izturējās pret Skaudra nodomiem ļoti labvēlīgi un bij ar to daudz atklātāks, nekā līdz šim.

„Redzu, ka tu esi prātīgs cilvēks un gribi tikt dzīvē uz priekšu,“ viņš teica: „tādēļ tev došu vislabāko padomu. Visi, kuŗi tagad aizbrauc, cerē pēc kādas nedēļas, visilgākais pēc kāda mēneša, kad vācieši būs aizdzīti atpakaļ, atkal atgriezties savās vietās. Bet vācieši no šejienes nekad, nekad vairs neaizies un ieņems visas mājas tuvāk muižai, tā tad, ari Tiltiņus. Tādēļ es tev ieteiktu iemesties kādās attālākās mājās, kaut kur nostāk no lielceļa, tur tad varēsi dzīvot no neviena netraucēts.“

Skaudrim no iesākuma drusciņ sašļuka dūša, bet aprunājies ar sievu, viņš atrada, ka tā ir daudz labāki un drošāki.

* * *

Un lauksargs ņēma nūju un sāka apstaigāt attālākās mājas. Dažas bij pavisam tukšas, dažās bij palicis uz dzīvi kāds nespējnieks. Lauksargs aplūkoja un novērtēja mājas, kā īsts pircējs. Viņu tik daudz neinteresēja māju inventars, jo tā viņam bij pietiekoši pašam, bet māju ēkas un lauki. Bez tam viņš interesējās ari par aizbēgušo ģimenes sastāvu. Vispieņēmīgākās viņam būtu tādas mājas, kuŗu saimnieks iesaukts kaŗā. Dažs labs no tādiem jau bij kritis kaujā...

„Tikai ar tiem pagasta nespējniekiem būs tīrais posts,“ viņš pukojās: „ja tāds kur iemeties, viņš tev ne par ko neies ārā, jo nabagu patversmē par viņiem vairs neviens negādā,

bet te mājās viens pats viņš kustas, cik spēj, un vāc kopā, ko pats nav ne stādījis, ne sējis... Gadas taču tādi nekaunīgi laudis!“

Un Skaudris tikai paraustīja plecus.

Apstaigājis gandrīz visu pagastu, Skaudris beidzot no-
metās Bārbeļos, jo ēkas te visas bij jaunas un skanēja kā
kannas, lauki labi iekopti un pļavas starp laukiem un gar up-
malu ļoti lekņas. Ari par saimnieka ģimenes sastāvu neva-
rēja neko sūdzēties: jaunais saimnieks vēl neprecējies un jau
no paša sākuma iesaukts karā, bet vecais saimnieks jau pa-
visam vecs un nevarīgs, tā ka bij maz cerības, ka pārcietīs
bēgļu gaitas. Vecā saimniece gan vēl diezgan žirgta, bet cik
tad vienam sievieša cilvēkam vajadzīgs uzturam.

Tikai nelaime ar to Lingu Indriķi: tas tur iemeties un
teicas ielikts no saimniekiem par vietnieku. Bet kas nu aklš
cilvēks var būt par saimnieka vietnieku? Pat viens pats ne-
var aiziet turpat pretim uz kaimiņu mājām, tūlī sāk lūgties:

„Esat gan tik labi, lauksarg, pārlaižat mani pāri tai
upelei. Tur tās laipas tik apaļas un šauras, ka baidos paklupt.“

Tomēr savu saimnieka-vietnieka lomu viņš izpilda teicami:

„Nākat vien, lauksarg, uz Bārbeļiem un strādājat, kamēr
pārnāks īstie saimnieki, rentes es nekādas no jums neņemšu.
Kas man, vienam puīša cilvēkam, daudz vajadzīgs! Visu
saimniecību es jums pēc saraksta nodošu un vēlāk, kad pār-
brauks mani pilnvaras devēji, atkal atņemšu un atdošu atpa-
kaļ viņu rokās.“

Bet pats viņš neprot ne lasīt, ne rakstīt, jo neredz pat, kā
turēt grāmatu. Metala naudu ilgi spaida pirkstos un vērtē pēc
lieluma, tomēr bieži arī tā šauj šķībi, bet papīra naudu nepa-
zīst nepavisam, lai gan bāž tuvu acīm un liekas ilgi skatāmies.
Nav jau arī cilvēkam viņa mūžā nekad bijušas nekādas darī-
šanas ar naudu.

Skaudris sāka vest uz Bārbeļiem savas mantas. Lingu

Indriķis sagaidīja katru vezumu, smalki aptaustīja katru lietu un teica:

„Man taču jāzin, ko ievēdat, lai vēlāki zinātu, ko izlaist, kad brauksiet no šejienes prom.“

Skaudris gan dusmojās par tādu čābošanos, bet tad uzņēma to no jocīgās puses un sāka par Indriķi zoboties.

No Tiltiņiem Skaudris atveda arī sējmašīnu.

„Jūs, lauksarg, esat iedzīvojušies lepņā inventarā. Tikai retam saimniekam ir sējmašīna,“ Indriķis brīnījās, noliecies un vērīgi taustīdams katru atsevišķu caurumiņu, pa kuŗu jābirst ārā sēklai.

„Man tādas ir vairākas, tikai nezinu, vai visas vest pat šurpu,“ Skaudris sāka zoboties.

„Vēdat vien, vedat vien,“ Indriķis skubināja: „ja atstāsiet tur muižā, tad noņems vai nu krievi, vai vācieši. Darba roku tagad maz, katram tāda noderēs. Varēs pārdot.“

„Vēl otru jau vedu,“ Skaudris mēloja tāļāk: „tikai sieva baidās braukt tiltiņam pāri, jāaiziet pretīm. Novietošu tikai šito piedarbā.“

Pabraucis uz rijas pusi, Skaudris pārlaida laukam pāri uz ceļa un brauca ar sējmašīnu pa otrām lāgām iekšā pa vārtiem. Indriķis gāja ar laipnu smaidu pretim un teica:

„Labdien, lauksarga māt, jums jau vēl pārāka sējmašīna, nekā jūsu saimniekam!“

Skaudris tikko varēja valdīt smieklus, bet bij jāturas tālāk uzņemtajā lomā:

„Sieva vēl palika pie govīm, es pats ievedu arī otru mašīnu.“

Indriķis ņēmās atkal mašīnu aptaustīt: pacēla vāka dēli, iebāza iekšā rokas, aizlaida vāku atkal cieti, aptaustīja ārpusi un noteica, ka šī esot gan labāka, nekā pirmā.

Ari ar šo mašīnu Skaudris aizbrauca uz riju.

Atnāca arī saimniece ar abām govīm, aitām, cūkām un visādiem saimniecības sikiem.

Ar Dorīti un Pēčiņu Indriķis tūlī pirmā dienā taisījās draugos. Kamēr Indriķis kaut ko stāstīja, bērni ļoti labprāt klausījās, spiedās viņam tuvāki klāt, skatījās baltajās, nedzīvajās acīs, kustīgajā mutē, dzīvajās rokās, bet tikko rokas pacēlās, lai izstieptie pirksti aptaustītu viņu gūmjus, bērni rāvēs nost un virzās no stāstītāja tālāk.

Tomēr Indriķis negribēja atlaisties no gūmju aptaustīšanas un katru reizi no jauna ņēmās to atkārtot, jo acu vietā viņam bij vienīgi jūtīgie pirkstu gali.

*
*
*

Bārbeļos tagad gāja parastā dzīve klusā gaitā. Rudens aukstajās dienās Lingu Indriķis pārvilkās no saimnieka gala atpakaļ savā parastajā vietā — lielstabā pie siltās krāsns. No gara laika, viņš te sarunājās gan ar pelēko runci, kurš ļoti labprāt mīlēja, kad Indriķis saviem mikstajiem pirstiem buzināja pa viņa glumo kažoku, sākot no pieres līdz pat kustīgajam astes galam, gan ar dzeltenu kuci, kuŗa pēc veca para-

duma vēl lēkāja Indriķim apkārt, bet acīm uzmanīgi vēroja, ko dara jaunā saimniece, vai nelies atkal putru viņas silītē.

Bēgļiem aizbraucot, kuce bij atstāta, lai palīdz Indriķim apsargāt mājas, bet bez kārtīgas saimnieces gājis grūti: nerunājot jau par šķidrumu, bieži bij aprūcis arī maizes. Tad Indriķis dienām bij sēdējis pie upītes laipas galā un klausījies pāri uz Pušniekiem, kamēr dzirdējis tur iečikstamies durvis, tad diktā balsī saucis šurpu veco Trīni.

Un pāri upītei iesākušās sarunas par maizes cepšanu. Ja Trīnei bijis vairāk maizes, kā pašai pašlaik vajadzīgs, tad vedusi Indriķi pāri laipām uz Pušniekiem, devusi tam vislielāko klaipu un vedusi atkal atpakaļ pāri laipām. Kuce visu laiku nenolaida acis no maizes klaipa Indriķa padusē, kamēr dabūja arī savu tiesu.

Kad klaips jau nāca uz beigām, Pušnieku Trīne ieradās Bārbeļos, izcepa te maizi un aiznesa sev līdzī siltu kukuli aizdotā vietā. Tagad nu Bārbeļos vairs nebūs jābaidās par barī-

bas trūkumu, un kuce dabūs gan zupas, gan maizes garozas, siļķastes un arī pa cietai kamarai vai kauliņam.

Arī citādi kucei tagad bij labāki. Kad apnika mājās ar Indriķi, varēja izskriet uz lauku pie Pēčiņa un Dorītes, kuŗi tur dzenāja abas gotiņas, aitas un cūkas. No viņiem arī reizēm ienāca pa kumosiņam maizes...

Skau dris savāca vēl laukos palikušo labību un raka kartupeļus. Vienīgās rūpes viņam tagad bij par labības nokulšanu. Ar vienu zirgu vien neko nevarēja izdarīt, bet otru nekur nevarēja piedabūt klāt. Visādi izdomājies, viņš griezās atkal pie mežkunga un dabūja zirgu dažu riju nokulšanai.

Tad sākās vācu laiki un likumi.

Labību sāka kult visās atstātajās mājās vācu kareivji ar kuļmašīnām. Iedzīvotājiem atdeva kādu daļiņu knapai iztikai, bet citu visu paņēma savām vajadzībām. Ieveda arī sevišķas nodevas no katras govs sviestā, no katras vistas olās, bet aitas, cūkas, teļus nemaz nedrīkstēja kaut bez viņu ziņas un atļaujas.

Uz muižu aicināja saimniekus no katrām mājām.

No Bārbeļiem aizgāja Indriķis, bet Skau dris ar sievu pa to laiku slēpa savu mantu: raka iekšā zemē kartupeļus, graudus, glabāja salmos gaļu, olas.

Indriķis bij lepns, ka atzīts no lauksarga par piltiesīgu saimnieka vietnieku, un lūdza pārļaut viņu pāri laipām, lai ap-runātos ar Pušnieku Trīni, bet Skau dris sadabūja otu un krāsas un ņēmās pārkrāsot visas atvestās lietas citā krāsā. Sējmašīnai izkasīja veco numuru un viņa vietā uzlika pavisam citu. Dīstelē bij iekaltas dažādas zīmes, bet Skau dris ņēmās dienām ilgi, tēsa, ēvelēja un kala ar vienu roku, kamēr uztai-sīja pavisam jaunu dīsteli un uzdzina tai virsū vecās dīsteles apkalumus. Nu varēja nākt zīmēt, kas gribēja, nebij vairs ne vecā izskata pēc krāsas, ne līdzšinējā numura, ne citu zīmju.

Tad vācieši izdeva rīkojumu, ka visi apriņķa nespējnieki savākami vienā vietā, apriņķa pilsētīnā. Gāja uz muižu sū-

dzēties pie vietējās vācu kara valdes priekštāvja tik Lingu Indriķis, kā arī Pušnieku Trīne, ka viņi te atstāti no saviem saimniekiem par sargiem un tādēļ nedrīkstot atstāt savas vietas. Bet nelīdzēja ne vienam, ne otram nekādas izrunas, abus iesēdināja ratos un aizveda. Arī Skaudris ar savu lielo krābi bij izsaukts šķūtniekos.

Pārbraucis mājās, Skaudris tūlī devās pāri upītei uz Pušniekiem un nesa visu šurpu, kas arī bij pienaglots un piesiets, sākot no pieķaramās lampas lielstabas plāna vidū, līdz pat sīpolu virknēm aizkrāsnē un lizēm un krāsns krukliem nama rovi. Šoreiz viņš vairs nekaunējās arī no bērniem, bet aicināja tos palīgā pie sīkumu pārņemšanas. Nesa visu: lanktas, tītavas, spoles, ratiņus.

„Jāsarauj labi dūšīgi,“ Skaudris skubināja bērnus: „lai līdz vakaram varam pārnest, ka pa nakti kāds nenozog.“

Uz bērniem sienā atrada vēl no vasaras sadētas olas ligzdā. Arī tās Skaudris neatstāja.

„Ja arī būs vecas, tad nodosim kā vistu nodevas mūsu olu vietā,“ viņš teica.

Noņēma pat nokvēpušo ķēdi no ugunskura ar visu katliņu un atlauza drēbju pakaļamos aizdurvē. Salika tos kopā no istabas augšas nolaistajā zārkā un aiznesa pāri upītei.

* * *

Paģāja vācu laiki. Atgriezās bēgļi un sāka ieņemt savas vecās ligzdas.

Skaudris ar savu bagāto inventaru pārnāca atpakaļ uz muižu savā agrākajā ērbeģī un saimniecības rīkus sakrāva ārpusē pie stallīša.

Līdzī vācu varas vīriem bij aizbraucis arī vecais mežkungs, tā ka no agrākā kunga vairs nebija neviena priekštāvja. Muižas laukus uz savu roku apstrādāja agrākie kalpi un bezzemnieki no citurienes.

Arī agrākais lauksargs apstrādāja tagad daļiņu no lau-

kiem, kuriem agrāk bij staigājis apkārt ar nūjiņu rokā. Pie lauku darbiem Skaudris pa kara laiku bij pieradis un prata pat sēt: pārlika sētuves prievīti pār plecu, uzņēma sētuvu uz krūtīm un tikai ķēra pa sauļai graudu un svieda uz katra soļa. Vienīgi plaut viņam nācās grūti ar vienu roku, bet te atkal izpalīdzēja sieva; viņa tagad vareni plāva tik sienu, kā labību, tā ka zemes apstrādāšanu viņi par abiem kopā pieveica ļoti labi.

Ari Dorīte ar Pēterīti nāca jau iesvētīšanas gados un varēja visur piepalīdzēt. Tikai viņi rāvās arvienu sāņus no

citiem jauniešiem, jo tie kaunējās, ka katrs pārbraucējs bēglis turēja par savu pienākumu iegriezties muižā pie bijušā lauksarga apskatīties, vai tā lietās nav arī kas no viņu lietām. Un tāds paradums bij ieviesies no tā laika, kad Tiltiņi te bij atraduši savu sējmašīnu, pārkrāsotu citā krāsā, apzīmētu ar citu numuru un ar ielaistu jaunu dīsteli.

Skaudris gan stāstīja, ka viņš no vāciešiem iedabūjis vairākas sējmašīnas, un uzdeva Lingu Indriķi par liecinieku, bet ticēt viņam neviens neticēja, piebilda tikai:

„Visādā ziņā arī citas tāpat būs ievilkta no aizbēdzējiem!“

Pēc pamatīgas apskatīšanas, Tiltiņš aizveda no Skaudriem arī vēl citas mantas. Atbrauca arī Bārbelis ar Pušnieku un aizveda abi daudz mantu, gan pārkrāsotu, gan nepārkrāsotu, nocēla pat vārošos putras katlu no uguns un noņēma ķēdi no ugunsкура. Pušnieks uzprasīja tieši:

„Kur tu, draugs, noglabāji manas mātes zārku?“

Piesarcis un piepūties, Skaudris nemaz neatbildēja, tikai nevilus pavērās uz istabas augšu, vai lūka nav pašlaik vaļā, jo tad zārku tur varētu redzēt no apakšas. Pušnieks pakāpās pa trepēm, pavēra lūku un sauca Bārbelim:

„Nāc, kaimiņ, palīdzi man nolaist zārku un apskaties, te, varbūt, vēl būs šis tas no taviem vērpjamiem un aužamiem rīkiem.“

Abi kaimiņi sakrāva krietnus vezumus. Notālus pacēla cepures un pasacīja vēl Skaudriem paldiesu par lietu uzglabāšanu un aizbrauca.

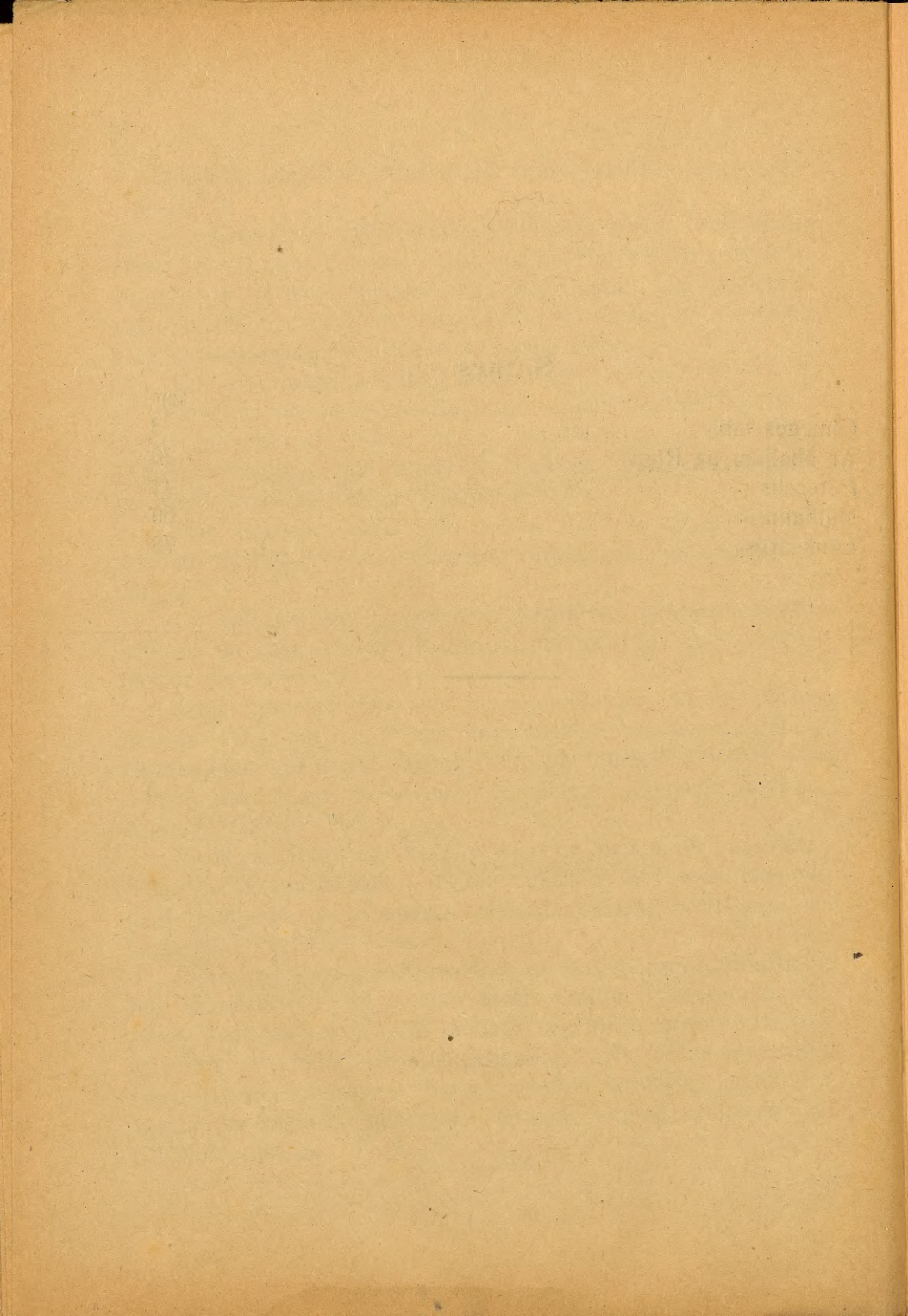
Sākās zemes piešķiršana bezzemniekiem. Visus plašos muižas laukus un pļavas mērnīki sadalīja jaunsaimniecībās. Bezzemnieki iesniedza lūgumus vietējai zemes ierīcības komitejai, norādīdami uz saviem nopelniem, ģimenes sastāvu, dzīvo un nedzīvo inventaru.

Piešķīra vietējiem, piešķīra vienam, otram no svešiniekiem, bet Skaudris palika arvienu tukšā, jo komitejai vienmēr daži atgādināja par Skaudra lauksarga laikiem pirms kara un ieraušanas kāri kara laikā.

Dore ar Pēteri jau bij iesvētīti un aizlīga prom pie citiem, bet Skaudris pats kopa savu krābi, gaidīja jaunsaimniecības piešķiršanu un pukoījās, ka neviens negribēja saprast, ka viņš ar vienu roku nebij taču spējīgs izpildīt kalēja vietu, tādēļ bijis jāiestājas par lauksargu, bet kara laikā varot tikai pateikties viņam, ka vācieši neaizveduši projām Tiltiņa, Bārbeļa un Pušnieka mantas.

Saturs.

	Lpp.
Ģimenes labā	3
Ar āboliem uz Rīgu	20
Pēterelis	41
Mālkalnā	60
Lauksargs	78

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309111366

Grāmatas skolai un mājai.

Šīnī grāmatu virknē tiek ievietoti tādi mākslas darbi no vispārīgās literatūras, kuji ne tik vien piemēroti un saprotami jaunībai, bet tie tikpat labi var noderēt arī pieaugušie.

Visas grāmatas bagātīgi ilustrēti; vāki daudzkrāsaini.

1. Gustava Geierstama — Mani puikas. Maksā Ls 0.90.
2. Biēer-Stou — Krustēva Toma būda. Maksā Ls 1.80.
3. Marka Tvena — Princis un nabaga zēns. Maksā Ls 2.—.
4. Marka Tvena — Toma Soera piedzīvojumi. Maksā Ls 1.10.
5. Ed. de Amicis — Kūda itallešu skolnieka dienas grāmata. Maksā Ls 1.60.
6. D. Defo — Robinsons Krūziņš. Maksā Ls 1.80.
7. Z. Lagerlef — Sniegbaltīte. Maksā Ls 0.60.
8. Birznicka-Upīša — Pastariņa dienas grāmata Ilustrējis A. Kronbergs. Maksā Ls 1.80.
9. H. Majo — Atrasts bērns. Maksā Ls 1.50.
10. E. d'Ervilji — Aizvēsturiskā zēna piedzīvojumi. Maksā Ls 1.30.
11. J. Jaunsudrabiņa — Skolā. Ar autora ilustr. Maksā Ls 0.90.
12. H. Aanruda — Sidzele-Gaivārcīte. Maksā Ls 0.90.
13. Dž. Nilendera — Metzolas zēni. Maksā Ls 0.90.
14. Mig. Servantesa — Don Kichots. Maksā Ls 1.60.
15. E. Seton-Tompsona — Stāsti. I. daļa. Maksā Ls 1.10.
16. B. Bjernsena — Stāsti. I. daļa. Maksā Ls 0.70.
17. R. Kiplinga — Stāsti I. daļa. Maksā Ls 0.70.
18. Mamina-Sibirjaka — Stāsti. I. daļa. Maksā Ls 0.80.
19. M. Krukovska — Stāsti. Maksā Ls 0.60.
20. Birznicka-Upīša — Pelēkā akmeņa stāsti. Maksā Ls 0.60.
21. L. Tolstoja — Pasaka par muļķu jāni. Maksā Ls 0.60.
22. L. Tolstoja — Kaukaza gūstēknis. Maksā Ls 0.50.
23. Dž. Londona — Stāsti. Maksā Ls 0.50.
24. Birznicka-Upīša — Kaukaza kalnās. Stāsti. Maksā Ls 0.70.
25. Birznicka-Upīša — Pastariņš skolā. Ilustr. A. Kronbergs. Maksā Ls 1.80.
26. M. Dodža — Sudraba slīdes. Stāsts no Holandes dzīves. Ilustr. Maksā Ls 2.—.
27. H. Aanruda — Laimas bērns Selve. Maksā Ls 0.90.
28. Li. Berna — Tājos ziemeļos. Stāsti ar ilustrāc. Maksā Ls 1.10.
29. P. Rozegera — Kad es vēl biju mežnieka zēns. Maksā Ls 0.70.
30. Sudraba Edžs — Engellāu skola. Ilustr. E. Brenčēns. Maksā Ls 0.70.
31. Plādoņa — Saule un smiltis. Ilustr. I. Zeberīns. Maksā Ls 1.30.
32. Erneta Čāna — Kalnos. Stāsti. Maksā Ls 0.70.
33. Zekmas Lagerlef — Stāsti un pasakas. Maksā Ls 0.60.
34. Mamina-Sibirjaka — Stāsti un pasakas. Maksā Ls 1.—.
35. J. Jaunsudrabiņa — Ar maķšķeri. Ilustrējis autors. Maksā Ls 0.90.
36. Asparijas — Zita debess. Autociogrāfija. Maksā Ls 2.30.
37. Marka Tvena — Finna Hekelbera piedzīvojumi. Maksā Ls 1.80.
38. R. Kiplinga — Braštie jūnieki. Maksā Ls 0.80.
39. Sudraba Edža — Duļlais Dauka. Ilustr. Zeberīns. Maksā Ls 0.70.
40. Birznicka-Upīša — Kā pasakā. Ilustrējis A. Kronbergs un I. Zeberīns. Maksā Ls 0.80.
41. Birznicka-Upīša — Pastariņš dzīvē. Ilustr. A. Kronbergs. Maksā Ls 1.80.
42. Birznicka-Upīša — Ličos. Ilustr. A. Kronbergs un I. Zeberīns. Maksā Ls 1.20.
43. H. Malo — Pirēta. Kādas meitenes dzīves stāsts. Ar ilustrācijām. Maksā Ls 2.—.
44. J. Jaunsudrabiņa — Mazā Baltā grāmata. Ar ilustrācijām. Maksā Ls 3.—.
45. Andreja Upīša — Tāli ceļi. Ilustrējis I. Zeberīns. Maksā Ls 1.20.

Grāmatas dabūjamas „Jaunības Teku“ ekspedīcijā, Rīgā, Kurmanova ielā Nr. 18.

A. Jessens.